ఆంటన్ చెహోవ్

సంపెంగతోట

శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు
అబ్బూరి వరదరాజేశ్వరరావు

★

ప్రజాసాహిత్య పరిషత్తు, తెనాలి

★

రూ పా యి

★

శ్రీ అజంతా ఆర్టు ప్రింటర్సు, బెజవాడ.
G. 79, Copies 500-11-11-47.

మాతృక
ఆంటన్ చెహోవ్
చెరీ ఆర్చర్డ్

*

నా ట్య గో ష్ఠి
ఉద్యమ ధర్మాన్ని పురస్కరించుకుని

జయశ్రీ	:	సంపెంగతోట యజమానురాలు
అరుణ	:	ఆవిడ కూతురు; వయస్సు 17 సం॥
తరుణ	:	ఆవిడ అభిమానపుత్రిక; వయస్సు 24 సం॥
విరించి	:	జయశ్రీ అన్నగారు
శేషశాయి	:	వ్యాపారస్థుడు
అనంతం	:	ఒక విద్యార్థి
లింగమూర్తి	:	భూస్వామి
శివయ్య	:	గుమాస్తా
జానకి	:	పనిమనిషి
వియ్యన్న	:	జీతగాడు
రాముడు	:	బంట్రోతు

ఒకటో అంకం

ఒక గది. అవతలగదికి పోవటానికి ఒకగుమ్మం.

ఉదయం. రంగమధ్యంలో సూర్యోదయం అవుతుంది. శీతాకాలం. సంపెంగతోటలో మంచుకురుస్తోంది. కిటికీలుమూసివేసి ఉంటాయి. లాంతరుపుచ్చుకుని జానకి, పుస్తకం చేత్తోపట్టుకుని శేషశాయి ప్రవేశిస్తారు.

శే ష శా యి

అమ్మయ్య! రైలొచ్చేసింది. ఎన్నిగంటలిప్పుడు?

జా న కి

అయిదు. (చేతిలోని లాంతరు ఆర్పి) అప్పుడే తెల్లారిపోతోంది

శే ష శా యి

రైలివాళ యెంతో ఆలస్యమయింది. (ఆవలించి బద్ధకం తీర్చుకుంటూ) ఎంత బుద్ధితక్కువపని చేశానూ! వాళ్లని రైలు దగ్గర కలుసుకుందామని వచ్చినవాణ్ణి యిక్కడకూర్చుని అట్టె నిద్రపోవడమేమిటి? కాస్త నువ్వయినా లేపకపోయినావూ?

జా న కి

నాకేం తెలుసూ. మీరు వెళ్లారనుకున్నా. (వింటూ) అదిగో, ఆ వచ్చేది వాళ్లేకాబోలు.

శే ష శా యి

ఉఁ, ఉహుఁ – సామాన్లూ – చట్టుబండలూ – అదీ యిదీ తేవలొద్దూ. అప్పుడే యెక్కడొస్తారు? ...జయశ్రీ ఊరువిడిచి అయిదేళ్లు కావొచ్చింది. ఎంత మారిపోయి ఉంటుందో. ఆవిడ బహుదొడ్డమనిషి. చక్కని స్వభావం. వెన్నలాంటి మనస్సు. వాళ్ళది ఎంత ఆస్తి! యెంత ఐశ్వర్యం! ఇప్పుడంటే చితికిపోయినారుకాని. నాచిన్నప్పుడు— యిప్పటికీ నాకు చాలా జ్ఞాపకం – నన్నెంతో గారాబంగా చూసేది. పేద రైతుబిడ్డను. మా పూర్వీకులంతా సేద్యం చేసుకుని బతికినవాళ్ళే. నేనీనాటికి మోతుబరినై సేలంపంచా సిలుకు చొక్కా వేసుకు తిరిగితేమాత్రం? ఎంతడబ్బున్నా యిప్పుడూ, యెప్పుడూ నేనో రైతుబిడ్డనే. (పుస్తకం తిరగేస్తూ) ఈ పుస్తకానికి తలా తోకా కనపడలేదు. అలా చదువుతూనే నిద్దరోయాను.

జా న కి

ఇంట్లో పెంపుడుకుక్కలుకూడా రాత్రిల్లా అరుస్తూనే ఉన్నయి. వాటికి తెలుసుకాబోలు అమ్మగారొస్తున్నారని.

శే ష శా యి

అదేం జానకీ అలా వున్నావేఁవిటి?

జా న కి

చేతులు వొణుకుతున్నయి. పడిపోతానేమో అని భయంగా వుంది.

శే ష శా యి

ఆవేషం! అలంకారాలు! నీకు చనువిచ్చి పాడుచేశారు. అదికాదు. ఎవరి హద్దులో వాళ్లుండాలి.

(శివయ్య ప్రవేశం; పూలతట్టతో)

శి వ య్య

జానకీ ! ఈ పూలు తోట్లోవి. అమ్మగారొచ్చాక యిమ్మన్నాడు తోటమాలి. లోపలికి తీసుకెళ్ళు.

శే ష శా యి

నాకు కాస్త దాహానికి మజ్జిగ.

జా న కి

తెస్తున్నా. (లోపలికి వెళుతుంది.)

శి వ య్య

ఇవాళ ఉక్క జాస్తిగాఉంది. పువ్వులు విరియబూచినా ఈ వేడికి వసివాడుతయేమో అనిపిస్తుంది. ఏంవిటో కాలమానం వేంవీ బాగులేదు. చూడండీ శేషశాయిగారూ! నా కెంత అవస్థ వచ్చిందో, మొన్నకొన్న కిర్రుచెప్పుల కాట్లకి కాళ్ళన్నీ పచ్చిపుళ్ళవుతున్నయి. తైలమర్దనం అవసరమంటారా, కాదంటారా?

శే ష శా యి

ఊరుకోవయ్యా శివయ్యా! ఆ వాగుడు కట్టిపెడుమా బాబూ!

శి వ య్య

నా జాతకం యేంవిటోగాని రోజూ నా నెత్తిమీద ఒక కొత్త పిడుగు పడుతూనే ఉంటుంది. అన్నిటికీ ఓర్చుకోవటం అలవాటయింది.

(జానకి ప్రవేశించి శేషశాయికి మజ్జిగగిన్నె అందిస్తుంది)

శి వ య్య

ఇహానే వెడుతున్నా.(అంటూ నడచి కుర్చీని డీకొని పడిపోతాడు) ఇదీవరస. ఇలాంటివి మనకి రోజూ యిరవై అపశకునాలు నా కర్మం. (వెళిపోతాడు)

జా న కి

శివయ్య నన్ను పెళ్లి చేసుకుంటా నంటున్నాడు.

శే ష శా యి

చిత్రం ! నిజంగానే?

జా న కి

ఏమో? నిజంగా అన్నాడో, హాస్యానికన్న మాటలో ...... ఇతగాడి ధోరణంతా అదో మాదిరి. ఏవిటో మాట్లా డేస్తూంటాడు. ఏవీ అర్థంకాదు. నామీద వెఱ్ఱిఅభిమానం. వొట్టి సత్యకాలప్మనిషి. ఇతనంటే నాకూ యిష్టవే కాని... వొట్టి దురదృష్టవంతుడు. ప్రతి నిత్యం యేదో ఒక ఆపద తెచ్చుకుంటాడు. శకునపక్షి అని అందరూ వెక్కిరిస్తారు.

శే ష శా యి

(విన్నట్టు అభినయిస్తూ) అలికి డవుతోంది. వాళ్లొస్తున్నా రనుకుంటాను.

జా న కి

వాళ్ళే! వాళ్ళే! ఏవిటిచెప్మా నా కిలావుంది. వొళ్ళల్లా చల్లబడి పోతోంది.

శే ష శా యి

ఈమాటు నిజంగా వాళ్ళే!......ఎదురువెళ్ళి కలుసు కుందాం పద. జయశ్రీగారు నన్ను పోల్చి పట్టగలుగుతారా? అయిదేళ్లు కావచ్చింది ఆవిడ నన్ను చూసి.

జా న కి

(తత్తరపాటుతో) నిలబడలేకుండా వున్నాను. నా గుండె లెలా కొట్టుకుంటున్నాయో!

(వీధిగుమ్మందగ్గర బండ్లు ఆగిన చప్పుడు. శేషశాయి, జానకి ధూకుడుగా వెళిపోతారు. రంగస్థలం నిర్మానుష్యంగా ఉంటుంది. పక్కగదుల్లో నుంచి చప్పుడు వినిపిస్తుంది. జయశ్రీని చూదామని వచ్చిన వియ్యన్న తత్తరపాటుతో కర్రూతపుచ్చుగుని రంగస్థలానికి అడ్డంగా నడచిపోతాడు. ఏహో గొణుక్కుంటూ ఉంటాడు. మనకేవీ స్పష్టంగా వినిపించదు. నేపథ్యాన కలకలం యెక్కువవుతుంది. ఒక కంఠస్వరం "రండి! యిలాపోదాం." జయశ్రీ, అరుణ, తరుణ, విరించి, లింగమూర్తి శేషశాయి, జానకి ప్రవేశిస్తారు. సామాన్లు ఒక టాకలే పనిమనుషులు తెచ్చి లోపల పెడుతుంటారు.)

అ రు ణ

ఇలారండి. ఈ గదిలోకి రండి. అమ్మా, ఈ గదేదో నీకు తెలుసునా?

జ య శ్రీ

(కన్నీళ్ళతో) పురుళ్ళగది.

త రు ణ

ఎంత ఉక్కగావుంది! ఎండలు ముదురుతున్నాయి. (జయశ్రీతో) నీ పడగ్గదీ, నగలగదీ ఇప్పటికీ అలాగే ఉన్నాయమ్మా.

జ య శ్రీ

నేను పుట్టినగది. నా చిన్నతనవంతా యీ గదిలోనే గడిచింది. మళ్ళీ యిక్కడికే వచ్చాను, పసిపిల్లలా. తరుణ ఎప్పటిలాగే ఋషికన్యలావుంది. ఏం జానకమ్మా! క్షేమవా?

వి రిం చి

రైలు రెండుగంట లాలస్యవయింది. ఇలా చేసుకుంటారా ఎవరేనా?

(అందరూ లోపలికి వెళిపోతారు _ జానకి, అరుణ తప్ప)

జా న కి

మీరొస్తారని యెన్నాళ్ళనుంచో యెదురుచూస్తున్నాము.

అ రు ణ

ప్రయాణంలో రెండు రాత్రిలూ నిద్రలేదు. నిక్కాక చేసిపోయింది.

జా న కి

వెర్రితల్లీ. నువ్వు లేకపోవటం ఇల్లు ఇల్లులా లేదు. ఇంటిమాట చెప్పకుగాని నాఘోష వినేందుకు యెవరూ లేక పోయారు.

అ రు ణ

ఏం సంగతి?

జా న కి

శివయ్య నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటా నన్నాడు.

అ రు ణ

నువ్వొట్టి పిచ్చిదానివి. ఎప్పుడూ అలా కలలుకంటూ ఉంటావు. (తల తడువుకుంటూ) నా పిన్నులన్నీ పోయాయమ్మా.

జా న కి

ఆయనకి నామీద యెంత ప్రేమ!

అ రు ణ

నా స్వంతగది! కిటికీల కళ్ళతో నన్నే చూస్తోంది. ఈ గది యెప్పుడూ విడిచినట్టే లేదు.... ఎలాఅయితేనేం యింట్లో పడ్డాను. నిద్రలేవగానే తోటలోకి పరిగెడతాను. నిద్ర పడు తుందా? ప్రయాణంవంతా కంటికి కునుకు లేదు. ఏవిటో ఆదుర్దా. ఏదో గుండెబెదురు.

జా న కి

మొన్ననే అనంతంగా రొచ్చారు.

అ రు ణ

(పట్టలేనంత సంతోషంతో) అనంతం !

జా న కి

సామాన్ల గదిలో పడుకున్నారు, మీ కెవరికీ యిబ్బంది కలగకూడదని. (కిటికీవొంకచూస్తూ) నేను లేపాలనే అనుకున్నా. కాని తరుణ లేపొద్దని ఒకటే పోరు.

త రు ణ

జానకీ ! జానకీ ! లేచి కాస్త కాఫీ పెడుదూ. అమ్మ కావాలంటోంది.

జా న కి

ఇక్కడున్నట్టు. (వెళిపోతుంది)

త రు ణ

దేవుడిదయవల్ల మీరంతా దేశానికొచ్చేశారు. ఇంతకూ చక్కనితల్లీ ! నువ్వొచ్చేశావు. నాకళ్లు చల్లబడ్డాయి. ఎన్నాళ్ళయింది ! ఎన్నాళ్ళయింది !

అ రు ణ

మేం సిమ్లా చేరుకోవటం చలికాలంలో. అందులోకీ విపరీతమయిన ఛలి. వెళ్ళిన నాలుగురోజులకే వచ్చీరాని హిందీ మాట్లాడటం మొదలుపెట్టాను. అమ్మ ఓ మూడంత స్తుల మేడలో ఉండేది. ఆ మేడలో కాపురంవున్న వాళ్ళంతా ఉత్తరాదివాళ్లే, ఒక్కఅమ్మ తప్ప. అమ్మని చూసేసరికల్లా నా కెంతో జాలేసింది. కన్నీళ్ళాపుకోలేకపోయాను. అమ్మ కూడా నన్ను కావలించుకుని ఏడ్చింది.

త రు ణ

ఆ సంగతి తలచుకుంటే నాకు దుఃఖం పొర్లిపొర్లి వస్తుంది. ఆ సంగ తెత్తకు.

అ రు ణ

పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు చేసుకునే మొగాళ్ళకే కళ్ళు తిరిగిపోతయి, సిమ్లా కాపరమంటే.....అమ్మ బంగారమంతా అమ్మేసింది. నాసంగతి నీకు తెలుసుకదా! కట్టుబట్టతో వచ్చాను. ఎల్లాగో కష్టపడి మేమిక్కడ చేరుకోవటం ఓ పెద్ద బ్రహ్మాండమయి పోయింది. అమ్మది భారీచెయ్యి. కాఫీ, రొట్టె ముక్కలూ దొరలు తింటారు చూశావూ అందు లోంచి తెప్పించేది. ఏమీ అడక్కు ఎలా ఉండాలో అలాఉంది....., అన్నట్టు ఆ తనఖా రూపాయలు చెల్లించారూ?

త రు ణ

చెల్లించటానికి డబ్బేదీ? ఎలా వస్తుందనుకున్నావు?

అ రు ణ

కొంపలమీదికి తెచ్చావు; యేం సాధన?

త రు ణ

జ్యేష్టమాసంలో వేలాం తప్పదు.

(శేషశాయి ద్వారంలోంచి పైకిచూసి సకిలిస్తాడు)

త రు ణ

ఆయనకొచ్చిన రోగం అది. ఏంచేస్తాం?

అ రు ణ

(తరుణను అనురాగంతో కావలించుకుని) అక్కయ్యా! ఆయన నిన్ను చేసుకుంటానన్నాడు కదా ఏం తేలింది ఆ సంగతి? (తరుణ తలాడిస్తుంది) నీ మీద అతగాడికి ప్రేమట. చక్కా యిద్దరూ ఓ మాటకొచ్చి శుభస్యశీఘ్రం అని యెందుకా మూడుముళ్లూ వేగం పడనివ్వరు?

త రు ణ

ఏఁవిటో ఆయనప్రేమ నాకేం అర్థంకాలేదు. ఎల్లప్పుడూ వ్యాపారం, రూపాయలూతప్ప మంచీచెడ్డా యేంలేదు. వెయ్యికాళ్ళజెర్రి. ముచ్చటగా నాతో మూడుమాటలాడడానిక్కూడా తీరికలేదు. ఊరందరూ ఊసులాడుకోవడం మాత్రంనిజం మేఁవిద్దరం పెళ్లిచేసుకుంటాఁవని. అంతమందీ నన్నడగడఁవే. ఆయనచూస్తే అలాగదా! నాకేం పాలుపోకుండాఉంది. ఆయనమాటలన్నీ నీటిలో మూటలు. (అరుణ భుజంపక్క చూస్తూ) ఏఁవిటది? పవిటపిన్ను కొత్తదిలాఉందే! చక్క తుమ్మెదలా యెంతబావుంది!

అ రు ణ

(విచారంగా) ఢిల్లీలో అమ్మకొన్నది. (తనగదిలోకిపోయి అమాయక స్వరంతో) ఓ మారు మేము విమానంయెక్కాం. ఎంత బావుందనుకున్నావు?

త రు ణ

మా చిట్టితల్లి హాయిగా యింటికొచ్చిందమ్మా! ఇల్లంతా నిండుగాఉంది. అదేచాలు.

(జానకి కాఫీతెచ్చి చల్లారపోస్తుంటుంది.)

త రు ణ

(గది తలుపునానుకుని) నువ్వులేక యిల్లంతా చిన్నపోయింది. రోజంతా నీమీదే నాధ్యాస! పని చేసుకుంటున్నంతసేపూ మనసల్లా నీమీదే...ఏదో నిన్నింత కలిగినవాళ్ళింట్లో పడెయ్యగలిగామా మా అందరిప్రాణం కుదట బడుతుంది. నా మాటకేం? ఏకాశీకో, రామేశ్వరమో పోతాను. తీర్థయాత్రలు చేసుకుంటూ యీ మిగిలినరోజులు వాడి సేవలో గడిపేద్దాఁవనిఉంది. ఏఁవోకదా మన సుకృతం!

అ రు ణ

తోటలో కోయిల హాయిగా కూస్తోంది! టయిమెంత?

త రు ణ

ఆరుదగ్గిర. కాస్త పడుకుని బడలిక తీర్చుకో.

అ రు ణ

(కలతగా) నాన్నగారుపోయి ఆర్నెల్లయింది. ఆయన పోవడంవేంవిటి నెల తిరక్కుండా తమ్ముడన్నా తమ్ముడుకాడు చక్కనిచుక్క యేటిలోపడి బలవంతపు బాధ చచ్చిపోయాడు. అమ్మకు గుండె చెరువైపోయి యివన్నీ మరిచిపోవాలని సిమ్లా ప్రియాణంవయింది. (జలదరించి) అమ్మకి తెలియదుగాని నే నంతా గ్రహించగలిగాను. అనంతం తమ్ముడికి చదువు చెప్పేవాడు. అనంతాన్నిచూస్తే అమ్మకి తమ్ముడు జ్ఞాపకం రాక మానదు.

(వియ్యన్న ప్రవేశిస్తాడు)

వి య్య న్న

అమ్మగోరు కాఫీకోస్తున్నారు. తయారైందా? (జానకితో) పంచదార మరసిపోనావు.

జా న కి

అయ్యో నామతి మండిపోనూ—

(గబగబా వెళిపోతుంది)

వి య్య న్న

అమ్మగోరు వొచ్చిందాకా బతికున్నానమ్మా. అదే పదేలు. కళ్ళుసల్లగా మాలచ్చిమనాగ కనిపిస్తాది. ఇక నాను సచ్చినా బాదనేదు.

(జయశ్రీ, విరించి ప్రవేశిస్తారు)

జ య శ్రీ

ఆసు వేసికోస్తే ఆటయిపోయుంటును.

విరించి

లాభంలేదు చెల్లీ ! మణేలా యింకావుంది. దానికేం గాని మనం చిన్నతనంలో యీ గదిలోనే ఆడుకునేవాళ్ళం. ఇప్పుడు నాకు యాభయ్యోపడి దాటింది.

శేషశాయి

కాలానికి రెక్కలున్నాయి.

విరించి

ఏమని సెలవిస్తున్నారు ?

శేషశాయి

కాలం, చూశారూ! ఇట్టే ఎగిరిపోతుంది.

అరుణ

అమ్మా, నిద్దరొస్తున్నది. నేను వెళ్ళిపడుకుంటానే.

జయశ్రీ

చిట్టితల్లీ ! ఇల్లుజూసి ఎన్నాళ్ళయింది. నాకళ్ళని నేనే నమ్మలేకుండా ఉన్నాను.

అరుణ

మామయ్యా ! నే వెడుతున్నా.

విరించి

చిన్నమ్మ బొత్తిగా డీలా అయిపోయింది.

లింగమూర్తి

రైలు ప్రయాణమంటే మాటలా

తరుణ

ఇహ మనం యెవరిమానాన వాళ్ళం కదిలితే బాగుంటుంది.

జయశ్రీ

(నవ్వుతూ) నువ్వెప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉన్నావు. (తలనిమురుతూ) ఓ చుక్క కాఫీ గొంతులోపోసుకుని మరీ కదులుదాం.

(వియ్యన్న జయశ్రీకి ఆసుకోట్లానికి ఊఁడు వేస్తాడు) వియ్యన్న కున్న జాగ్ర్త మరొహారికిలేదు. ఈ కాఫీ అలవాటుతో చచ్చిపోతున్నాను.

తరుణ

సామాన్లన్నీ సరిగా చేరాయో లేవో చూసివస్తాను.

జయశ్రీ

నిజంగా ఇంటికొచ్చేశావా ?(నవ్వుతుంది) సంతోషం పట్టలేకుండా ఉన్నాను. రెప్పవాలిస్తే నిద్ర పట్టేట్టుంది. మాఊరనేసరికి ప్రాణం లేచొస్తోంది. రైలు కిటికీలోంచి వెలపలికి చూళ్లేకపోయాను. కళ్ళంబడి నీళ్ళు జడివానలా కురిశాయి..... ఏదీ కాస్తకాఫీ (వియ్యన్న కాఫీ అందిస్తాడు) ముసలితనం వచ్చినా యింకా బతికున్నావు. మాయింటినే కనిపెట్టుకుని ఉన్నావు.

వియ్యన్న

మూడు రోజు లయింది.

విరించి

వియ్యన్నకు కొంచెం చెవుడు.

శేషశాయి

మళ్ళీ నేను పాసెంజరులో విశాఖపట్నం పోవాలి. వెధవచిక్కులు ! ఒక్కమారు మిమ్మల్ని చూసి మాట్లాడిపోవాలని వచ్చాను... అప్పటికీ యిప్పటికీ మీరు లక్ష్మీదేవిలా ఉన్నారు.

లింగమూర్తి

రోజురోజుకీ చేవదేరుతోంది ఆవిడఅందం. కాని ఆ కంచిచీర చూడండీ, ఎంత మజాగా కట్టారో. కళ్లు జిగాల్మంటున్నాయి.

శే ష శా యి

మీ అమ్మగారు నన్నెప్పుడూ తూలనాడడంవే ఓ పని కింద పెట్టుకున్నట్టుంది. నాకు డబ్బుదాహం జాస్తీ అనీ, కులం తక్కువనీ యేవేవో అంటారు. నేను లెఖ్ఖచేసేవాణ్ణి కాదనుకోండి - ఆయన మాటలు విని మీరు నన్ను చులకనగా చూడకుండాఉంటే చాలెండి. ఇదివరకులాగే ఇప్పుడూ మీరు నన్ను అభిమానంతో కటాక్షిస్తే చాలు. మనుషులుకి తెలియకపోతే భగవంతుడికైనా తెలియదా? మా తండ్రీ తాతలంతా మీఅండనే బతికారు. మిమ్మల్ని సాక్షాత్తూ ఆ పార్వతీదేవిగా భావిస్తాను.

జ య శ్రీ

ఒకచోట కూర్చోలేకుండా ఉన్నాను. (కుర్చీలోనుంచి తటాలున లేచి, ఆవేశంతో అటూయిటూ పచార్లుచేస్తుంది) ఏదోపట్టరాని సంతోషం నన్ను ఉక్కిరిబిక్కిరి చేస్తోంది. నా వెకిలిచేష్టలు చూసి అంతా నవ్వవచ్చు ... నా వాలకం బాగులేదని నాకు తెలుసు. అదుగో నా బీరువా. (చేత్తో బీరువాను మెల్లిగా నిమురుతుంది) అవిగో నా అందాల చెప్పులు!

వి రిం చి

అమ్మన్నగారు - పురుళ్లు పోస్తూండేది - ఈమధ్యనే చచ్చిపోయారు నీకు తెలుసా?

జ య శ్రీ

(కుర్చీలోకూర్చుని కాఫీ తాగుతుంది) నువ్వు రాశావుకాదూ నాపేర! పాపం! చచ్చి ఏస్వర్గాన ఉందో!

లిం గ మూ ర్తి

మాపెల్ల సీతమీకు నమస్కారాలు చెప్పమంది.

శే ష శా యి

మీరందరూ వింటే ఓ ముఖ్యమైన సంగతి చెప్పాలని ఉంది. నేను వెళిపోవాలి. అట్టే వ్యవధికూడా లేదు. రెండు మూడు ముక్కల్లో చెప్పేస్తాను. వినండి మరి, జయశ్రీగారు! మీ ఋణాలు తెగతెంపులు కావాలంటే మీ సంపెంగతోట వేలం అయిపోకతప్పదు. జ్యేష్ట బహుళదశమినాటికి వాయిదా. అయితే మీరేమీ బెంగపెట్టుకోనక్కర్లేదు. ఓ చిన్న సలహా వింటే మీ ఆస్తికేమీ ముప్పురాదు. మనవిచెయ్యమంటే చేస్తాను. అంతా శ్రద్ధగా వినండి......విశాఖపట్నంమీద బాంబులు పడ్డదగ్గర్నుంచి జనం మన ఊళ్ళంట తండోప తండాలుగా వస్తున్నారు. ఇక్కడికి విశాఖపట్నం నలభైమైళ్ళ చిల్లర. మనఊరా అట్టే పల్లెటూరూకాదు, పట్నంవాసం కాదు. చల్లటి యేటినీరు. జీవనది. రైళ్లు అస్తమానం తిరుగుతూనే ఉంటాయి. విన్నారా? అంచాత నేను చెప్పినప్రకారం చెయ్యండి. మరేంలేదు. మీ సంపెంగతోట కొట్టించేసి రెండుమూడు చక్కటి బంగళాలు కట్టిస్తే యేడాదికి ఒక్కొక్క బంగళాకి కనీసం అయిదువందలయినా వేసుకుంటే మొత్తం పదిహేనువందలైనా ఆదాయం లభ్యమవుతుంది. నేను చెప్పదలచుకున్న ముక్కేదో చెప్పేశాను. ఇక మీ యిష్టం.

వి రిం చి

లెక్కలకేం వెధవలెక్కలు. కట్టిపెడుదురూ మీ ఊకదంపుకబుర్లు.

జ య శ్రీ

నాకేమిటో తలాతోకా అందకుండా ఉంది. అసలు మీరనే మాటేమిటి?

శే ష శా యి

నే న నేది మ రేంకాదమ్మా ! మీాకు ఋణబాధ తప్పి పోవడంవే కాకుండా సాలీనా రెండువేలు చులాగ్గా కళ్ళ చూడగలరు. తమరు ఊఁ అన్నారంటే ఇవాళ పని ప్రారం భించవచ్చును. వచ్చే పున్నమ నాటికి ఒక్కగజం మేరయినా లేకుండా యిళ్లు లేస్తాయి. మరి రెండో ఆలోచన వద్దు. మీా కష్టాలన్నీ తీరినట్టే అనుకోవచ్చు. ఏటిఒడ్డున ఉండడం, అన్ని యిమ్ములూ కలిసొచ్చిన జాగాకావడం !— ఎటొచ్చీ ఈ పాడుపడ్డ ఇళ్ళన్నీ విప్పించెయ్యాలి. ఈ భవంతికూడా పోవాలి. ముఖ్యంగా సంపెంగతోటమాత్రం కొట్టించెయ్యకతప్పదు.

జ య శ్రీ

నందనవనంలాంటితోట కొట్టించెయ్యడంవే ! అయ్యో! తమరు చాలా అసంగతంగా మాట్లాడుతున్నారు. ఈ దేశాని కంతా అలంకారం యీా తోట ఒక్కటేనని ఎన్ని వేలమంది చెప్పుకుంటున్నారుకాదు ?

శే ష శా యి

తోటల్లోకల్లా పెద్దదనితప్ప వేరే విశేషంవేవీ నాకనిపించడంలేదు. రోజూ బండెడు పూలు పూస్తుంది నిజంవే. అమ్మకంవా ? ఆదాయంవా ? ఏంవుంది ?

వి రిం చి

గవర్నరయ్యేది, మహారాజయ్యేది ! ఎంత పెద్దవా డొచ్చినా యీా తోటని చూడకుండా పోలేదు.

శే ష శా యి

ఈక్షణంవే మీారేదో ఒక నిర్ణయానికిగనక రాకపోతే, వచ్చే జ్యేష్టమాసంలో తోటే అన్నమాటేంవిటి, మీా యావ

దా స్తి వేలంకాక తప్పదు. ఏదో తేల్చుకోండి. ఇదితప్ప ఇంకో మార్గం లేదని ముమ్మాటికీ నమ్మండి.

వి య్యా న్న

నా సిన్నతనంలో యీ పువ్వులంటే యేంయిద్దూరంగా ఉండేది! అత్తర్లేటీ, అగరుసూనెలేటీ, అమ్మోరికలంకారాలేటీ, అంతా యిరగబడి కొనుక్కెళ్లేవోరు. మరీవొచ్చి...

వి రిం చి

ఊరుకోరా వియ్యాన్నా.

లిం గ మూ ర్తి

సిమ్లాలో చలి జాస్తీకాబోలు.

జ య శ్రీ

తాగేనీళ్ళుకూడా గడ్డకట్టుకుపోతాయి.

లిం గ మూ ర్తి

ఏమాశ్చర్యం !

శే ష శా యి

అదీగాక ప్రజల్లో పట్నాలమీద మోజు తగ్గిపోయింది. ఏమాత్రం తీరికున్నా ఇలాంటి చక్కని ప్రదేశంలో ఓ చిన్న యిల్లు చూసుకుని కాలక్షేపం చెయ్యడం అలవాటయింది. మీతోటలో అన్నిదిక్కులా యిళ్లు లేచి నానాదేశాలనుంచీ జనం వస్తూంటే ఎంత కలకలలాడుతూంటుంది?

వి రిం చి

చాల్చాలు! ఏఁవిటీఘోష?

త రు ణ

(ప్రవేశించి) అమ్మా! నీకు రెండు టెలిగ్రాఁవులు వచ్చాయి. (చప్పుడుతో బీరువా తెరిచి) ఇవిగో!

జ య శ్రీ

(చింపిచూసి) సిమ్లానుంచే (కెటిగ్రాంవులు చదవకుండానే చింపేస్తూ) సిమ్లాకీ నాకూ ఋణం తీరిపోయింది.

వి రిం చి

అమ్మాయీ! ఈబీరువా యెన్నాళ్ళనాటిదో తెలుసా? అరవయ్యేళ్ళకిందటిది. ఇదే మనిషైతే షష్టిపూర్తి చెయ్యొచ్చు. దీనికి ప్రాణంలేదనే కట్టుకోండి. అయినా యిందులో మహామహులు రాసిన పుస్తకాలు యిమిడిఉన్నాయి.

లిం గ మూ ర్తి

అరవయ్యేళ్లే! ఏంవాశ్చర్యం!

వి రిం చి

సరస్వతీపీఠం! మాపుస్తకాలబీరువా! ఓమహత్తరగ్రంథ భాండారమా! నీవు యెన్నెన్ని ఉన్నతాశయోపేతములయిన పవిత్రభావాలను వెదజల్లి మాలో విజ్ఞానాన్నీ ధర్మాన్నీ విస్తరిల్లజేశావో! ఈ అరవైయేళ్లలో నీ మానసందేశం యెంత మందికి ఋజుమార్గం చూపించే జ్ఞానతర్జనిగా పనిచేసిందో! మానవజగత్తుకి మహిమాన్విత భవిష్యత్తును ప్రసాదించగల వినూతన విజ్ఞానాన్నిచ్చి తరతరాలవారికి సముజ్వల సాంఘిక చైతన్యాన్నిచ్చి రగుల్కొల్పజేసిందో! (ఊరుకుంటాడు)

శే ష శా యి

నిజంవే

జ య శ్రీ

ఎప్పుడూ ఒక్కలాగున్నా వన్నయ్యా!

వి రిం చి

(కాస్త సంభ్రమించి) సెబాస్! రండి తురుఫుకొట్టండి.

శే ష శా యి

(గడియారంవైపుచూసి) వేళయింది. ఇక నేను వెళ్లాలి.

వి య్యా న్న

అమ్మగోరు మందు తీసుకోడానికి యేళయింది.

(మందు చేతికందిస్తాడు.)

లిం గ మూ ర్తి

ఎందుకమ్మా! ఈదిక్కుమాలిన మందులన్నీ. వీటివల్ల ప్రయోజనం లేదు. ఇవి మంచీచెయ్యలేవు; చెరుపూచెయ్యలేవు. ఇలాయివ్వండి చెపుతాను (అంటూ మాత్రలడబ్బా తీసుకుని మాత్రలన్నీ అరచేతిలో వేసుకుని నోట్లోవేసుకుని ఇన్ని నీళ్ళు తాగుతాడు)

జ య శ్రీ

(గాభరాతో) నీకేం మతిపోయిందా యేవిటి?

లిం గ మూ ర్తి

అన్నిమాత్రలు పుచ్చేసుకున్నాను.

శే ష శా యి

వీడు విచిత్రమైన మృగంలాఉన్నాడే

(అంతానవ్వుతారు.)

వి య్యా న్న

అమ్మగోరూ, పెద్దపండుక్కి భోజనానికొచ్చి కూడు తిన్నాక పాతిక వొబ్బట్లు సులువ్గా ధవిరేదు. (గొణుగును)

జ య శ్రీ

ఏంవిటంటావు? ఏంవిటాగొణుగుడు?

త రు ణ

మా కలవాటయి పోయింది. మూడేళ్ళయింది వీడికీ గొణుగు సంకటం పట్టుకుని.

శే ష శా యి

నేను వెళ్ళాలి. పదిహేనురోజుల్లో వస్తాను. మరిప్పటికి సెలవు. (జయశ్రీకి నమస్కరిస్తాడు) (విరించితో) విరించిబాబూ, సెలవు. (లింగమూర్తితో) వెళ్ళొస్తాను. (అందరివంకా పోతున్నట్టుచూసి) వెళ్ళాలనిలేదు. ఏంజేస్తాను, (జయశ్రీతో) నేను చెప్పింది మీకు

నచ్చి మీరల్లా చేస్తానంటే అయిదువేలిస్తాను అప్పుకింద. తర వాత యింటద్దెలమీద తీర్చుకోవచ్చును. ఏదోమాట నాకు ఖచితంగా చెప్పండి.

త రు ణ

(కోపంగా) బాగుంది. తమరు దయచేసి వెళ్ళొచ్చు.

(పోతాడు)

శే ష శా యి

ఇక ఆగను. వెళుతున్నా సెలవు.

వి రిం చి

కాబోయే భర్తని నేనంటున్నానని తరుణకి కోపంవొస్తే రానీగాని వీడొక కులంతక్కువ పశువు. దగుల్బాజీ.

త రు ణ

బాగుంది మావయ్యా మీరన్నమాట.

జ య శ్రీ

నాకానందంవే నిన్ను చేసుకుంటే; అతను చాలా మంచివాడు.

లిం గ మూ ర్తి

ఒప్పుకునితీరాలి. ఆయన ఉత్తమోత్తముడు. మాపిల్ల సీతకూడా అలాగే అంటుంది... అమ్మగారూ! తమరు నా కొక ఉపకారం చేసితీరాలి. లేకపోతే చచ్చిపోతాను. మార్వాడీదగ్గర చిన్న వస్తువొకటి తాకట్టుపెట్టాను. రేపు వడ్డీ కట్టకతప్పదు. పదిరూపాయలిప్పించారా మీ మేలు మరువను.

త రు ణ

(చిరాగ్గా) నాదగ్గిర లేవు.

జ య శ్రీ

నిజంగా నాదగ్గిర డబ్బులేదు.

లింగమూర్తి

ఏదో విధంగా ఆపద గడిచిపోతుందిగాని ఉండి పోతుందా? (నవ్వుతాడు) నే నెప్పుడూ నిరాశ చేసుకోను. ఆ సమయానికి భగవంతు డేదో ఆధారం చూపిస్తాడు. అన్ని విధాలా చితికిపోయి ఇక మనకేందారి అనుకుంటున్నవేళకి ఆ రైలుముండాకొడుకులు నా భూమిమ్మీదే పట్టాలువేసి నాకో నాలుగు డబ్బులు ముట్టచెప్పారు. అలాగే ఇవాళ కాక పోయినా రేపేనావస్తుంది డబ్బు...నా కూతురు సీత అదృష్ట వంతురా లంటారు అంతమందీ. అందుకే దానిపేరుమీద లాటరీటికెట్టు కొన్నా. ఆమూలంగానైనా ఓ వెయ్యిరూపా యలు కళ్లజూస్తాను.

జయశ్రీ

కాఫీతాగడం అయింది కాబట్టి కాస్త విశ్రమిద్దాం.

తరుణ

(ముద్దుగా) అరుణకి నిద్రపట్టేసింది. (మెల్లిగా కిటికీ తెరిచి) చూడవమ్మా ఫెళ్లుమంటూ వచ్చింది ఎండ. అవిగో ఆ చెట్లు చూడూ యెంత అందంగా ఉన్నాయో! హాయిగా గాలి వీస్తోంది. ఆ పైని తియ్యని కోకిల గానం!

విరించి

(ఇంకో కిటికీ తెరిచి)సంపెంగతోట కరిగించిన బంగారంలా ఉంది. నువ్వు మరిచిపోలేదుకాదూ! పూర్వం మనం తోటలో నడుస్తూఉంటే ప్రతిచెట్టూ బంగారపు గుమ్మటంలా మెరిసి పోయేది. నువ్వుమాత్రం మరచిపోగలవా? మరవడం ఎవరి తరం?

జయశ్రీ

నా చిన్ననాటి రోజులు స్ఫురణకొస్తున్నాయి. స్త్రీ

జీవితానికి మకుటాయమానమైన మాతృత్వం మొదట ఈగదే నాకు ప్రసాదించింది. నా పిల్లలకిది మాతృభూమి. మనస్సులో యెన్ని బాధలున్నా ఒక్కమారు యీ కిటికీలోంచి వైకుంఠంలాంటి యీ తోట చూస్తే అన్నివిచారాలూ పోయేవి; ప్రతిరాత్రి తోటని చూసి చెట్ల గుబుర్లలో దీపాల లాంటి శోభచూసి హాయిగా నిద్రపోయేదాన్ని. నే పడుకుంటే సుఖంవచ్చి జోకొట్టేది. పొద్దున్నే సుఖమే నిద్రలేపేది. అచ్చ అప్పట్లాగేఉంది తోట. పిసరుమార్పు లేదు. నా అందాల కుప్ప. మలమల మాడ్చే వేసవి, గజగజలాడించే శీతకాలం దాటి హాయిగా ఆనందంగా ఉన్నావు. అప్సరసల్లాగ నీది నిత్యయౌవనం. నీలో స్వర్గసౌఖ్యం ఉంది... నా గుండెల్లో పాషాణంలా పాతుకుపోయిన విచారమంతా మరిచి ఒక్క క్షణం హాయిగాఉండగలిగితే బాగుండును! గతాన్ని మరిచిపో గలిగితే బాగుండును!

విరించి

ఆఖరికి మన ఋణాలకోసం తోట అమ్మకంవయిపో తోంది! విచిత్రంగాలేదూ!

జయశ్రీ

చూడు మాఅమ్మ నడుస్తోంది. సంపెంగరంగు చీర కట్టుకుని వనలక్ష్మిలా అదుగో, ఇటే వస్తోంది! (నవ్వుతూ) ఆవిడే! ఆవిడే!!

విరించి

ఎవరూ!

తరుణ

ఏఁవిటమ్మా అది?

జ య శ్రీ

ఎవరూ లేరు. వొట్టి భ్రమ! తోట కుడిపక్క నూతి మీదకి వంగిఉండే ఆ చెట్టును చూస్తే అది నీళ్లు తోడుతూన్న ఆడమనిషిలా కనిపించింది.

(ప్రవేశం అనంతం. లాగూ, చొక్కా, భుజమ్మీద కోటూ, కళ్ళకిజోడూ)

జ య శ్రీ

తోటకాదు పుత్తడిబొమ్మ. నీలాకాశంకింద అపరంజి పువ్వులు.

అ న ం త ం

జయశ్రీదేవిగారూ! (అతనివంక చూస్తుంది) మీకో నమస్కారంపెట్టి సెలవుపుచ్చుకోటానికొచ్చాను. ఒక్కనిమిషం నిలవమన్నా నిలవను. (వినయపూర్వకంగా దగ్గరకొచ్చి) నన్ను ఉదయంవరకు కనిపెట్టుకుని ఉండమన్నారు. ఉన్నాను. ఇహ ఒక్క క్షణం ఉండలేను.

(జయశ్రీ విభ్రాంతితో అతన్ని చూస్తుంది)

త రు ణ

(కన్నీళ్ళతో) ఈయనే అనంతంగారు.

అ న ం త ం

అవును. మీచిన్నబ్బాయికి చదువుచెప్పేవాణ్ణి. పోల్తి పట్టలేనంత మారిపోయానా?

(జయశ్రీ అతని చేతులు పట్టుకుని రోదిస్తుంది)

వి రి ం చి

అదుగో అదే వద్దన్నానమ్మా! ఏడ్చి ఏంప్రయోజనం!

త రు ణ

(ఏడుస్తూ) అందుకే నిన్ను రేపటిదాకా అమ్మకి కనపడ వద్దన్నాను.

జ య శ్రీ

నా చిన్నతండ్రిని ఏడేళ్ళు పెంచి ఏటికి బలేశాను.

త రు ణ

ఏంజేస్తాం! ఆ యేసుకొండలవాడి ఇచ్ఛ!

అ న ం త ం

(కళ్ళనీళ్ళతో మెత్తగా) ఏడవకండమ్మా, ఏడవకండి!

జ య శ్రీ

మరిరాడు అమ్మదగ్గరికి నావెర్రితండ్రి, నేనేం పాపం చేశానని, అనంతం! (మృదువుగా) అరుణ ఆగదిలో నిద్ర పోతోంది. నేనూ గట్టిగా రాగాలుతీస్తున్నాను... ...అనంతం! నువ్వేఁవిటలా మారిపోయావు? మొహంలోకి ముసలికళ వచ్చిందేం?

అ న ం త ం

నేను రైల్లో వస్తున్నపుడొక గొల్లమనిషి చీడపురుగంది.

జ య శ్రీ

ఆనాటికి నువ్వు బాత్తిగా కుర్రాడివి. ఇప్పుడేఁవిటిలా అయిపోయావు ? ఆ కళ్ళజోడేఁవిటి ? జుట్టంతా అలా పలచబడిపోయిందేఁవిటి ?....ఇంకా కాలేజీలో చదువుతున్నావా ? (గుమ్మందగ్గరకిపోతుంది.)

అ న ం త ం

నా జీవితఁవంతా కాలేజీలోనే కడతేరేట్టుంది.

జ య శ్రీ

(అన్నగారి భుజంతట్టి, తరుణ తల నిమురుతో) కాస్త శ్రమ తీర్చుకోండి అన్నయ్యా ! నాకూ వృద్ధాప్యం వచ్చేసింది.

లి ం గ మూ ర్తి

ఇహ నిద్రలకి లేవొచ్చు. ప్రాణం చాలోస్తోంది. ఇవాళకి ఇక్కడే ఉండిపోతాను, నే మనవిచేసింది రేపటికేనా ఇప్పిస్తే అమనుగడిపినవారవుతారు. పదిరూపాయలుమాత్రం.

విరించి

ఎప్పుడూ విప్పుతూన్న పురాణంవే.

లింగమూర్తి

వడ్డీడబ్బు లిప్పిస్తే చాలును. అంతకన్న నే నడిగిందేం లేదు. కటాక్షించక తప్పదు.

జయశ్రీ

నాదగ్గిర లేదంటే నమ్మవుకదా!

లింగమూర్తి

అమ్మమ్మా! ఆపద గడిపెయ్యాలి. మీకు మళ్ళీ రెండురోజుల్లో ఫిరాయిస్తాను. మీబోటివారికి దేమాత్రం. చచ్చిపోతాను.

జయశ్రీ

అయితే మా అన్నయ్యనడుగు – అతనడుగుతున్న దేదో యిచ్చిపంపించు.

విరించి

నేనా? ఇవ్వడంవా? ఇచ్చేదాకా కాచుకూర్చోమను.

జయశ్రీ

లాభంలేదు. అభోజనం కూర్చుంటాడు. పాపం చాలా అవసరం! రెండ్రోజుల్లో యిచ్చేస్తాడులే.

(జయశ్రీ, అనంతం, లింగమూర్తి, వియ్యన్న లోపలికి వెళిపోతారు. విరించి, తరుణ, రాముడు ఉంటారు)

విరించి

చెల్లికింకా దుబారాతనం పోలేదు. (రాముడితో) వెళ్ల య్యా నువ్వు. నువ్వు దగ్గిరకొస్తే ఏదో ఎలక చచ్చిన వాసన. మంచి దిహ వెళ్లు.

రాముడు

ఎప్పటికీ మీరొక్కరలా ఉండిపోయారు.

విరించి

ఏమిటది? (తరుణతో) ఏమి టంటున్నాడు?

తరుణ

(రాముడితో) నిన్నుచూడాలని నిన్ననగా మీ అమ్మ అ పల్లెటూర్నించి వొచ్చి ఆ పశువులదొడ్లో కాచుకూర్చుంది.

రాముడు

దానిమాటకేం లేవమ్మా!

తరుణ

నీకు కాస్త జ్వరమైనా లేదా?

రాముడు

ఇవాళేం కొంపమునిగింది? రేపు రాకూడదా? (పోతాడు)

తరుణ

అమ్మ యెప్పటికీ ఓలావుంది. ఒక్కపిసరు మారలేదు. డబ్బు చేతిలో ఉండాలిగాని అడగనివాళ్ళదే పాపం.

విరించి

అవును (కాస్సేపు ఆగి) ఈ చిక్కులన్నీ ఎలా విరగడవు తాయని శతవిధాల ఆలోచిస్తున్నాను. కుదరని జబ్బుకు లక్ష మందులు. నెత్తి బద్దలుకొట్టుకుని ఆలోచిస్తున్నాను. పరిపరి విధాలుగా పథకం వేస్తున్నాను. ఒకటీ పనికొచ్చేదిలేదు. ఒకటే, డబ్బున్న దగ్గిరజ్ఞాతులెవరేనా చచ్చి వాళ్ళ ఆస్తి మనకి కలవాలి. అరుణకి సంపన్నగృహస్థులఇంట సంబంధ మైనా చూడాలి. ఈ రెండూకాకపోతే మా పెద్దత్త - పెద్ద మొఖాసాదారు పెళ్ళాం. ఆవిడ దయేనా సంపాదించాలి. మా అత్త తలుస్తే ఎంత? పెద్ద జమీందారు భార్య?

తరుణ

(కళ్లనీళ్ళతో) భగవంతుడి కృప.

వి రిం చి

అలా యేడిస్తే యేం లాభం! అత్త చాలా ధనవంతు రాలేగాని మన వాసనంటే కిట్టదు. చెల్లి ఉన్నవాణ్ణెవర్నీ చేసుకోక — కోరి సామాన్యకుటుంబానికి చెందిన ప్లీడర్ని పెళ్ళిచేసుకుంది. (అరుణ గుమ్మందగ్గరకొచ్చి నిలబడుతుంది)

అదీకాక దాని ప్రవర్తన మంచిదికాదుట. కాకపోతేనేం మంచి మనస్సు, మెత్తని గుండె. సిమ్లాలో ఆ వర్తకుడి దగ్గర ఉండిపోయిందని కాదూ అందరికళ్ళల్లో నిప్పులు పోసుకుంటు న్నారు. ఎవరేనా యేంచేస్తారు, వయస్సులో భర్త చచ్చిపోతే. ఉన్నమాట అనుకోవాలి. ఇంతమనిషీకూడా కాస్త పోకిరీగా కనపడుతుంది. దాని ప్రవర్తన మంచిదికాదనే చెప్పాలి. ప్రతీ ఒద్దికలోనూ ఆ సంగతి కనబడుతూనే ఉంటుంది.

త రు ణ

ఇష్ — ఇష్ అరుణ అక్కడే ఉంది. వింటుంది.

వి రిం చి

ఏఁవంటావు? (కాళ్ళేపు ఊరుకుని) ఏఁవిటో నాకుడికన్ను చెడ్డ నొప్పెడుతోంది. ఇదివరలా కనబడకుండాఉంది. మొన్న లక్షింవారం జిల్లా కోర్టుకి వెళ్ళినప్పుడు—

(అరుణ ప్రవేశం)

త రు ణ

ఏం చెల్లీ, అప్పుడే లేచిపోయావు?

అ రు ణ

అసలు నిద్రపట్టందే.

వి రిం చి

నా వెర్రితల్లీ! నా బంగారపుబొమ్మా! నువ్వు నా మేన గోడలివికావు! నా సర్వస్వానివి! నా తోడునీడవి! నమ్మునా మాటలు.

అ రు ణ

నమ్మ తానుగాని మాఁవా! పెద్దవాడివి. అన్నీ తెలిసిన వాడివని నిన్నింటిల్లపాదీ గౌరవిస్తారుగాని నీ గౌరవం నిలబెట్టుకోలేవు... నువ్వు నోరెత్తడం మానెయ్యాలి మాఁవా! అమ్మ నీకు సొంతచెల్లెలు. నిమిషంకింద అమ్మనిగురించి నువ్వేమంటున్నావు? ఎందుకంటావు మాఁవా అలాంటిమాటలు?

వి రిం చి

ఔను. పొరపాటొచ్చింది. (చేతుల్తో మొహం కప్పుకుని) నిజఁవే మాట జారిపోయింది. చూడూ యివాళ ఆ బీరువా మీద యెంతసేపు వాగేనో? వొట్టి బుద్ధితక్కువ. తీరా వాగుడంతా అయిపోయాక తలచుకుంటే వొట్టి తెలివితక్కువని తేలింది.

త రు ణ

ఔను మాఁవయ్యా! నువ్వు నోరు కట్టుకోవాలి. మాట్లాడకు. అంతే.

అ రు ణ

నువ్వు మాట్లాడకుండా ఊరుకుంటే నీకే యెంతో లాభం.

వి రిం చి

మరి చచ్చినా మాట్లాడను. (తరుణ, అరుణ తలలను నిమిరి) పీకపోయినా మాట్లాడను... ఇదిమాత్రం వ్యవహారభోగట్టా. మీరు వినితీరాలి. లక్షింవారం జిల్లాకోర్టు కెళ్ళాను. వాళ్ళూ వీళ్ళూ అనేకమంది పోగయ్యారు. ఆమాటా యీమాటా యేవో లోకాభిరామాయణం చాలాసేపు సాగింది. మీకు తెలుసునో తెలియదో, నాకుమాత్రం ధైర్యం ఉంది.

కోఆపరేటివ్ బ్యాంకిలో అప్పుతెచ్చి తణఖామీద బకాయి లన్నీ చెల్లించెయ్యవచ్చు.

త రు ణ

భగవంతుడికటాక్షం ఉండాలి.

వి రిం చి

మంగళవారం బయల్దేరుతున్నాను. మళ్ళీ మాట్లాడు కుందాం. (తరుణతో) అలా విచారించకు. (అరుణతో) ఆ శేషశా యితో చెప్పిచూడమను మీ అమ్మని. మీ అమ్మ చెప్పితే కాదనలేడు. నువ్వు ప్రయాణపు బడలిక తీర్చుకున్నాక మా అత్తయ్య దగ్గరకో మారు వెళ్ళు. ముగ్గురం మూడుదిక్కు- ల్నించి కలిసికట్టుగా పనిచేస్తే వ్యవహారం ఒకక్షణంలో పరి ష్కారమైపోతోంది. అప్పు తీర్చిపారేస్తాం అరనిమిషంలో. ఆమాట నేను ఘంటాపథంగా చెప్పగలను. ప్రమాణంచేసి చెప్పగలను. మన ఆస్తి పోదు. ఎంతమాత్రం వేలాం జర గదు. (ఆవేశంతో) సూర్యచంద్రులు గతులుతప్పినా, కులపర్వ తాలు కూలిపోయినా వేలాంమాత్రం జరగనివ్వను. ఈమాట తప్పితే నా తల వెయ్యిచెక్కలైనట్లే.

అ రు ణ

(మామూలు స్థితికొచ్చి సంతోషంతో) నువ్వు మంచివాడివి మావయ్యా. చాలా తెలివైనవాడివి. (విరించిని కావిలించుకుని) అమ్మయ్యా! నాగుండెలు కుదటబడ్డాయి. బెంగంతా పోయింది.

(వియ్యన్న ప్రవేశం)

వి య్య న్న

ఇంకా యెప్పుడు పడుకుంటారు బాబూ!

వి రిం చి

ఇప్పుడే. ఈ క్షణం. నువ్వు వెళ్లు వియ్యన్నా! ఇదిగో

నేను – ఈ కోటు విప్పి వచ్చేస్తున్నా. పిల్లలూహూ ఇక లేవండి. ఇప్పటికొక పథకంవంటూ ఆలోచించాంకదా! చిల్లర వ్యవహారాలు రేపు మాట్లాడుకుందాం. ఇహ మనం నిద్రపోదాం. (అరుణ, తరుణ తలలు నిమిరి) నేను కొంచెం పూర్వోత్తరం మనిషినే కావచ్చు. కాని పంతంవస్తే భల్లూకప్పట్టు పడతాను. అందుకే ఈ రైతులంతా నన్నింతగా నమ్ముతారు. రైతుల్ని సరిగా అర్థంచేసుకోవడంలోనే ఉంది. రైతువాడు యెలాగైతే–

అ రు ణ

మళ్లీ ప్రారంభించావూ మావయ్యా!

త రు ణ

కాస్త ఊరుకుంటూ, యీపాటికి.

వి య్యా న్న

(చికాకుతో) బాబయ్యగోరూ!

వి రిం చి

వస్తున్నా, వస్తున్నా. తోసిరాజూ, ఆటకట్టూ. వేసిన యెత్తుకి తిరుగుండకూడదు. (వెళిపోతాడు. వెనకనే వియ్యన్న కుంటు కుంటూ పోతాడు)

అ రు ణ

నా మనస్సు కుదటబడింది. నేనుమాత్రం అమ్మ అత్తగారింటికి వెళ్లను. వెళ్లకపోయినా మనస్సు తాపీని పడింది. ఇదంతా మావయ్య చలవ. (కూర్చుంటుంది)

త రు ణ

ఇహ నిద్రపోదాం రా! నేను వెడుతున్నా. మీరు ఊళ్లో లేనప్పుడెన్నో చికాకులొచ్చాయి. అప్పులవాళ్ల పీడ, పనివాళ్ల లోటువ. అడుగడుక్కీ యిబ్బందు లే. (ఆవులించి) అన్నీ యెలాగో నెట్టుకొచ్చాను. (అరుణతో) అరుణా! (కాళ్ళేపూరుకుని)

అరుణకి నిద్రపట్టేసింది. (అరుణ మెడమీద చెయ్యివేసి) గదిలోకి పోదాం రా! (తీసుకుపోతుంది) చిట్టితల్లి అలిసిపోయింది. రా!

(వెళిపోతారు)

(దూరంగా సంపంగితోటలో కాపుపాట. అనంతం వచ్చి అరుణనీ, తరుణనీ, చూసి నిలబడిపోతాడు.)

త రు ణ

ష్. నిద్రపోతోంది. నిద్రమత్తు. రా అమ్మా పోదాం.

అ రు ణ

(మృదువుగా సగం తెలివితో) నా వాళ్ళు నా వశంలో లేదు. రైలింజనుమోత. చక్రాలచప్పుడు. మాఁవయ్యా— అమ్మా—

త రు ణ

రా చెల్లీ – మెల్లిగానడు.

(అరుణగదిలోకి పోతారు.)

అ న ం త ం

(నాజూగ్గా) నా జీవనవసంతశోభా ! నా మధుమూర్తీ !

(... తెర...)

రెండో అంకం

తోటవెనక

శిథిల శిలావిగ్రహం. దానిపక్కన బావి. పగిలిన బండరాళ్ళు. పాతబడిపోయిన శిలావేదిక. విరించి యింటికి వెళ్ళే దారి కనిపిస్తూ ఉంటుంది. ఒక పక్కయేపుగా పెరిగిన సరుగుడుచెట్లు. అక్కణ్ణించే సంపెంగతోట ప్రారంభిస్తుంది. దూరాన టెలిగ్రాఫ్ స్తంభాలు. వాటిపైన దూరదూరంగా యేదో పెద్దపట్టణం కనిపిస్తూంటుంది. బాగా వెలుగుంటేనే కాని అది కనిపించదు. సూర్యాస్తమయం కాబోతున్నది. రాముడూ, జానకీ కూర్చుని ఉంటారు. శివయ్య నిలబడి తంబూరా వాయిస్తుంటాడు. అందరూ యేదో ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటారు.

శివయ్య

(తంబూరా వాయిస్తూ పాడుతాడు) ఈ వీణ మోగితే యేం సుఖం!

జానకి

అది వీణకాదు, తంబురా అంటారు. (తల్లోపువ్వులు సర్దుకుంటుంది)

శివయ్య

వెర్రిగా ప్రేమిస్తున్నవారికిది వీణే! (పాడుతాడు. జానకికూడా పాటలోపాట కలుపుతుంది)

జా న కి

దేశం దాటిపోతే మంచి మజాగా ఉంటుందన్నమాట.

రా ము డు

అందు కభ్యంతరంవేంటి? మా చెడ్డఉషారుగా ఉంటుంది.

శి వ య్య

అది సబబైనమాటే. తెల్లవాళ్ళదేశాల్లో ప్రతీదీ ఒక పాకానికొచ్చేసింది.

రా ము డు

అందు కభ్యంతరంవేంటి ?

శి వ య్య

నేను మాసాధకంచేశాను. ఎన్నో పుస్తకాలు చదివాను. అయితేనేం ? ఆఖరికి నా గతేంవిటో నాకే అంతు పట్టకుండాఉంది. ఉండటంవా ? ఊడటంవా ? ఏది యెలా యేడిసినా యెందుకేనా మంచిదని ఇదిగో యీ కైజారొకటి జాగ్రత్తచేశాను. (కైజారుతీసి చూపిస్తాడు.)

రా ము డు

అమ్మో ! కైజారే !

శి వ య్య

అయితేగియితే తేలినవిషయంవేంవిటయ్యా అంటే నా గీత యెంతమాత్రమూ బాగాలేదు. అన్నివిధాలా బతుకు భ్రష్టయింది. పడవమీద తుపానుకేంకనికారం ? ఇవన్నీ నా వెర్రిఊహాలనుకుందాం. అయితే యివాళ ఉదయం నేను నిద్ర లేచేటప్పటికి నా యెదురురొమ్ముమీద యింత పెద్ద సాలీడుండడంవేంవిటి ? కాసిని నీళ్ళు తాగుదాంవంటే అందులో బొద్దింకేంవిటి ? (కాళ్ళేపూరుకుని) హుం ! ఇదిగో, జానకమ్మా, ఓమాట.

జా న కి

అలాగే - యేం కబురు?

శి వ య్య

ఇక్కడ కాదు. వేరే మనం యేకాంతం మాట్లాడు కోవాలి.

జా న కి

సరేకాని ముందు ఆయింట్లోంచి ఒక చాప తీసుకొద్దు రూ. వేసుక్కూచుందాం.

శి వ య్య

దానికేం! తెస్తాను. ఈ కత్తితో యేంజెయ్యాలో యిన్నాళ్ళకి బోధపడింది.

(తంబుర తీసుకుని పాడుకుంటూ పోతాడు)

రా ము డు

చంపురుగాళ్ళ పెద్దన్న - యదవనాయాల.

జా న కి

కొంపతీసి ఆకత్తి పెట్టుకు పొడుచుకోడుగద! (కాశ్చేపూ రకుని) అదోమాదిరి గుండెల్లో గుబులొస్తోంది. పదేళ్ళయింది యిక్కడ పనిక్కుదిరి. మోటపనులంటే అలవాటు తప్పిపో యింది. చూడు, నాచేతులెంత నాజూగ్గా ఉన్నాయో! ఏది చూసినా గుండెల్లో బెంగ! నువ్వు నన్ను దగాచేస్తే నాగతేం కాను.

రా ము డు

ఓసి జానా! నడత బాగాలేని పిల్లనిచూస్తే నాకు మా చెడ్డకోపం.

జా న కి

నా ప్రాణంవంతా నీమీదే ఉంటుంది. నువ్వు మాబుద్ధి శాలివి. నీకు తెలియనిదంటూ లేదు.

రా ము డు

అదిమాత్రం నిజం. అసలు దీనిసంగతేఁవిటంటే ఒక ఆడకూతురికి మొగాడిమీాద యిష్టంకలిగిందా, దానికినీతి లేదన్న మాట! ఊఁ (కాశ్మీపూరుకుని) అరుబైట చుట్టముట్టిస్తే ఏం మజా! (వింటున్నట్టు) ఎవరో వస్తున్నారు. అమ్మగారల్లేఉఁది. నీ మానాన్న నువ్వెళ్ళిపో. లేకుంటే తంటావస్తుంది.

జా న కి

అబ్బ! నీ చుట్టవాసనతో నాతలనొస్తోంది. (పోతుంది)
(జయశ్రీ, విరించి, శేషశాయి ప్రవేశం)

శే ష శా యి

అటోయిటో నిష్కర్షగా తేల్చిపారెయ్యాక తప్పదు. జాప్యంచేస్తే లాభంలేదు. ఆలోచనకేఁవుంది ? తోట కొట్టిం చేసి బంగళాలు కట్టించేందుకు సమ్మతేనా ? అవును, కాదు ! ఒక్కటేమాట.

జ య శ్రీ

అబ్బ ! ఏం చుట్టకంపు. యెవడు కాల్చాడోగాని. (కూర్చుంటుంది.)

వి రిం చి

ఈ రైలుపడడం యేం అనుకూలంగా ఉంది ! పట్నం వెళ్ళి గడియలో పనిచూసుకొచ్చేశాం. భేష్ ! మూాడుదెబ్బల పాడి. రెండోయెత్తు. కొంపకెళ్ళి మారుపేక కలపాలి.

జ య శ్రీ

ఇంతట్లోకే యేంపుట్టిమునిగిందని ?

శే ష శా యి

ఒక్కమాట చెప్పండి. అవును, కాదు — మాట్లాడరేం?

వి రిం చి

(ఆవులిస్తూ) ఏఁవిటీ ? నువ్వనేది ?

జ య శ్రీ

(పర్సు చూసుకుని) నిన్నను అన్నిరూపాయలున్నాయి. ఇవాళ చూద్దునుగదా అన్నీ కర్పూరంలా హరించుకుపో యాయి. పెద్దమ్మా యేవిటో ఆదాచేస్తానంటుంది, పనివాళ్లను పస్తుపెట్టి. నేనుచూస్తే డబ్బంతా యిలా తగలేస్తున్నాను. (అంటూ పర్సు కిందపడేస్తుంది) ఇదిగో – ఉన్నవికూడా ఉండవంటు న్నాయి (చిరాకు పడుతుంది)

రా ము డు

అమ్మగారూ, నేనేరిపెడతా నుండండి.

(డబ్బులు యేరుతాడు)

జ య శ్రీ

మంచిది. ఎందుకన్నయ్యా, అస్తమానం పట్నంపోవా లని అఘోరించడం? కాఫీకల్బులకోసఁవేనా? అంత తినడఁవెం దుకు? తాగడఁవెందుకు? అదేపనిగా తాగడఁవెందుకు కాఫీ నీళ్ళందించేవాళ్ళదగ్గర సంఘసంస్కరణమీద ఉపన్యాసా లేఁవిటి?

శే ష శా యి

మరేం.

వి రిం చి

(చేతులాడిస్తూ) ఇహ నా జన్మకి నేను బాగుపడడం కల్ల! (విసుగుతో రాముణ్ణిచూసి) అదేం పోయేకాలం! అస్తమానం మొదట్నే నిలబడతావు స్తంభంలాగ!

రా ము డు

మీరు నోరుకదిపితే నాకు కడుపు చెక్కలయ్యేట్టు నవ్వొస్తుంది.

వి రిం చి

(చెల్లెలుతో) ఈ వెధవ యిక్కడుంటే...

జ య శ్రీ

ఒరే రాముడూ, వెళ్ళిపో.

రా ము డు

చిత్తం అమ్మగారూ

శే ష శా యి

భోగమల్లు సాహుకారు లక్షాధికారి. అతగాడు మీ ఆస్తంతా కొనాలనుకుంటున్నాడు. వేలానికి తను స్వయంగా వస్తాట.

జ య శ్రీ

నీ కెలా తెలిసింది ?

శే ష శా యి

పట్నం అంతా అదేమాట.

వి రిం చి

మీ పెద్దత్త రుణాలతీరుబడినిమిత్తం కొంత పైకం పంపిస్తానంది. ఎంత పంపిస్తుందో, యెన్నడు పంపిస్తుందో, లేమో.

శే ష శా యి

పంపిస్తే మహా యెంతపంపిస్తుంది? పదివేలా? ఇరవై వేలా?

జ య శ్రీ

మహా అయితే పది పదిహేను వందలు.

శే ష శా యి

ఇంత వ్యవహారజ్ఞానంలేని మనుషుల్ని ఎక్కడా చూళ్లేదు. మీ ఆస్తంతా గంగలో కలిసిపోవటానికి సిద్ధంగా ఉందని ఘంటాపథంగా చెబుతుంటే వినిపించుకోరేం?

జ య శ్రీ

నిజమే. అయితే యేంజెయ్యాం? అదేదో నువ్వే చెప్పు.

శే ష శా యి

రోజూ చెప్పడంలేదూ? ఒకటికి పదిసార్లయినా పాడిందే పాటగా చెబుతున్నాను. తోట కొట్టించి బంగళాలు కట్టించ టానికి సమ్మతించాలి. వేలంరోజు వెనక్కిపోదు. ఈ ముక్క గ్రహించారంటే మీకు కావలసిన పెట్టుబడి నేను చూసుకుం టాను. మీకీ బెడద తప్పిపోతుంది.

జ య శ్రీ

బంగారంలాంటి తోట పాడుపెట్టి బంగళాలు లేపడం వంత నామర్దాపని ఇంకొకటుండబోదు.

వి రిం చి

నా అభిప్రాయంకూడా అంతే.

శే ష శా యి

నా ప్రాణానికొచ్చింది, నవ్వాలో, యేడవాలో. మూర్ఛపోవాలో తెలియకుండా ఉంది. ఇక సహించలేను. (విరించితో) నువ్వొక నాయనమ్మవి.

వి రిం చి

ఏఁవంటున్నావ్.

శే ష శా యి

తమర్ని నాయనమ్మ అంటున్నాను.

(వెళిపోవటానికి లేస్తాడు.)

జ య శ్రీ

(గాభరాపడి) వెళ్ళిపోకు. నువ్వుంటే చాల్చాలు ఇంకే దేనా ఆలోచన చెయ్యొచ్చు.

శే ష శా యి

బుర్ర బద్దలుకొట్టుకుంటేమాత్రం యేంలాభం ?

జ య శ్రీ

బతిమాలికుంటున్నాను. నువ్వుమాత్రం వెళ్ళిపోకు

బాబూ. ఏదెలాఉన్నా నువ్వొంటే కాస్త స్తిమితంగా ఉంటుంది. (కాశ్శైపూరుకుని) ఏం ఉపద్రవం వస్తుందో అని యెప్పుడూ నాకు బెంగ.

విరించి

చూస్తావేం, తురుపుకొట్టు.

జయశ్రీ

మేం చెయ్యరాని పాపాలు చేశాం.

శేషశాయి

మీరా? ఏవిటా పాపాలు?

విరించి

నాకున్న ఆస్తల్లా చిరుతిళ్లకింద తగలేశానని అంత మందీ అనుకుంటారు.

జయశ్రీ

నేచేసిన పాపాలకి అంతుందా? తనూ పై కానక ఇల్లు గుల్లచేసుకున్నాను. ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకున్న భర్త ధనార్జనకి బదులు ఋణార్జన చేశారు. ఆయన తాగుడుకి అంతూపొంతూ ఉండేదికాదు. చివరకి అదే ఆయన్ని మింగేసింది. నా విధవతనంలో ఈ పాపిష్ఠిశరీరాన్ని యింకోడి వశంచేశాను. ఆ పాపానికి ఫలంకాబోలును నా చిన్నతండ్రి నాగుబాములాంటి యీ నదికాహారమైపోయాడు. ఈ బాధ మరచిపోవటానికని పట్నంవిడిచి పట్నం, దేశంవిడిచిదేశం, పిచ్చిపట్టినట్లు తిరిగాను. నా వెంటనే నీడలాగ (బెలిగ్రాంఆడిస్తూ) ఈ రెండోఆయన వెంబడించాడు. సిమ్లాలో ఒక పెద్ద బంగళాలో ఉన్నాం. అప్పుడాయనకి పెద్ద ఖాయిలా చేసింది. ఆ అవస్థలో యెక్కడికీ కదల్చటానికి వీల్లేక ఆయిల్లు బోలెడంత డబ్బుపెట్టి కొనేశాం. రాత్రనక పగలనక మూడుసంవత్సరాలు

అందులో అతనికి నానాచాకిరీ చేశాను. ఋణాలు తీర్చటానికని తుదకా బంగళా అమ్మేశాం... విషంత్రాగి చచ్చిపోవటానిక్కూడా ప్రయత్నించాను!... నలుగురిలో తలయెత్తి తిరగలేకపోయాను... అప్పుడనిపించింది నా స్వదేశానికి వెళ్ళి మళ్ళీ నాపిల్లలతో శాంతగా గడుపుదామని... నారాయణమూర్తీ! తండ్రీ! నాతప్పులన్నీ క్షమించు, నన్నిట్లే శిక్షించకు... (టెలిగ్రాం విషయంగా) మళ్ళీ రమ్మని బతిమాలు తున్నాడు. (టెలిగ్రాం చించేస్తూ) ఎంతచక్కని సంగీతం! ఎవరిదో!

విరించి

మనింట్లోంటే! సీరంవారి సన్నాయిమేళం

జయశ్రీ

ఇంకావాళ్లు మేళం కడుతూనే ఉన్నారా? ఓమారు వాళ్లని పిలిపించి కచేరీ చేయించాలి.

శేషశాయి

(వింటూ) నాకేం వినిపించడంలేదు. (మెల్లిగా)

త్యాగరాజుపాట దాక్షిణాత్యులనోట
భాషలేనివెర్రి ఘోషకాదె!......

నిన్నరాత్రి ఓ తమాషా నాటకం చూశాను.

జయశ్రీ

అందులో యేమీ తమాషా ఉందని నాకు తోచదు. మీలాంటివాళ్ళు అసలు నాటకాలు చూడకూడదు. మీలో ఉన్న లోపాలు చూసుకోవటానికి ప్రయత్నించాలి. మీరు చేసే అధికప్రసంగాలూ, వ్యర్థపు కాలక్షేపాలూ — ఇవి చూసుకోవాలి.

శేషశాయి

బాగా చెప్పారు. నిజానికి మాది నికృష్టపుబదుకు.

(కాళ్ళపూరుకుని) నాతండ్రి వ్యవసాయంతప్ప యింకేవీ మెరగడు. వొట్టి మొద్దు. కొంచెంకూడా జ్ఞానంలేదు. నాకో అక్షరంముక్కకూడా చెప్పించలేదు. ఎటొచ్చీ కోపంవొచ్చినప్పుడల్లా కర్రుచ్చుకుని నన్ను బాదుతూఉండేవాడు. చివరికి నేనూ అతగాడిలాగే తయారయాను. ఒక్కపాఠం సరిగా చదవలేదు. ఇహ నా దస్తూరి బ్రహ్మరాత. చదువుకున్నవాళ్ళదగ్గిర నామొహం చూపెట్టటానికి చిన్నతనంగా ఉంటుంది.

జ య శ్రీ

పెళ్ళాడితే యీ చిన్నతనం పోతుంది.

శే ష శా యి

అవును. నిజంవే.

జ య శ్రీ

అయితే నువ్వో తరుణని పెళ్ళిచేసుకుంటే బాగుంటుంది. చాలా మప్పితంవైన పిల్ల.

శే ష శా యి

అవును.

జ య శ్రీ

కల్లాకపటంలేనిపిల్ల. పొద్దస్తమానం కష్టించి పనిచేస్తుంది. అన్నిటికన్నా ముఖ్యం నీమీద దాని కిష్టం. నీకూ ఎన్నాళ్ళనుంచో దానిమీద మచ్చికే.

శే ష శా యి

దానికేం - నాకూ సమ్మతే - పిల్ల చాలా మంచిది.
(కాళ్ళపూరుకుంటాడు)

వి రిం చి

నాకు బ్యాంకులో ఉద్యోగంవిస్తాంవంటున్నారు. నెలకి రెండువందలు జీతం. తెలిసిందా?

జ య శ్రీ

నీకు బ్యాంకులో ఉద్యోగంవేఁవిటి? నువ్వెప్పుడూ ఇలా ఉండిపోవలసిందే.

(మాత్రలసీసా పుచ్చుకుని వియ్యన్న వొస్తాడు.)

వి య్య న్న

ఇదిగో మీామాంత్రల సీసా మరసిపోనారు.

వి రిం చి

అబ్బ! పాణం తినేస్తాడయ్యా!

వి య్యా న్న

ఇలాసేస్తే యెలాబాబూ? నాకుసెపితే అన్నీఅందిస్తును. సెప్పకుండా సెయ్యకుండా యెళిపోతెరి.

జ య శ్రీ

నీ వయస్సెంత వియ్యన్నా?

వి య్యా న్న

ఆఁ ?

శే ష శా యి

నీవయస్సెంతఅని అడుగుతున్నారు అమ్మగారు

వి య్యా న్న

ఏనాటిమాట బాబూ! నాతడది కాపరానికి వొచ్చే నాటికి మీాఅయ్య పుట్టనేదు. (నవ్వుతాడు) ఆరోజుల్లో అంతా లచ్చనంగా యెలిపోయేది.

శే ష శా యి

ఆ రోజులు వేరు. అప్పుడు రైతుని చెప్పుతోకొట్టినా ఊరుకునేవాడు.

వి య్యా న్న

(వినకట్టు) నిజంబాబూ! నా సిన్నతనంలో రైతులూ బుగతలూ ఒకళ్ళకొకరు ఆసరాగా వుండేవోరు. ఇప్పుడేటి, ఒక్కటే దొమ్ములాట. తలాతోకా నేదు.

విరించి

నోరుముయ్యి వియ్యన్నా! మళ్ళీ రేపు పట్నం పోవాలి. ఓ షావుకారు ఎంతడబ్బు కావలిస్తే అంతడబ్బిస్తా నన్నాడు నోటుమీద.

శేషశాయి

తమ ప్రయోజకత్వం తెలుసు. అసలుమాటటుంచి వడ్డీరాళ్ళైనా చెల్లిస్తారని నే ననుకోను. కాస్త నిదానించండి.

జయశ్రీ

ఆయన మాటలకేం. అసలా సాహుకారుమాటే అబద్ధం. అదంతా ఓ కల్పన.

(అనంతం, అరుణ, తరుణ వొస్తారు)

జయశ్రీ

రండి, రండి! నా చిట్టితల్లులు. చెరోపక్కా అలా కూచోండి.

శేషశాయి

మన శాశ్వత విద్యార్థికి పడుచుపిల్లలతోనే కాలక్షేపం.

అనంతం

ఆగోడవంతా మీకెందుకు?

శేషశాయి

యాభైయేళ్ళునిండినా ఇంకా విద్యార్థి గాఉండటంచేత.

అనంతం

సారస్యంలేని హాస్యం ఇక కట్టిపెట్టండి.

శేషశాయి

ఇంతలోనే ఆగ్రహం రావాలటయ్యా మహానుభావా?

అనంతం

నాజోక్యం మీకెందుకు?

శే ష శా యి

(నవ్వుతూ) నన్నుగురించి విద్యార్థిగారిఅభిప్రాయమేవిటో తెలుసుకోవాల్నుంది.

అ నం తం

అయితే చెబుతావినండి. తమరు సంపన్నులు. త్వరలో కోటికి పడగెత్తొచ్చుకూడా. అరణ్యానికి క్రూరమృగంవల్ల యేం ప్రయోజనం ఉందో మానవసంఘానికి తమరివల్ల అక్షరాలా అదే ప్రయోజనం. దొరికినంతమట్టుకు చిన్నప్రాణుల్ని కబళించడం. (అంతానవ్వుతారు)

త రు ణ

ఖగోళంలోని చిత్రాల్నిగురించి కాస్త చెప్పండి.

జ య శ్రీ

నిన్నటివిషయంమీదనే మాట్లాడనియ్యి.

అ నం తం

ఏఁవిటది ?

వి రిం చి

అహంకారంమీద.

అ నం తం

ఎంతోసేపు మాట్లాడాం నిన్న. కాని ఓ సిద్ధాంతానికి రాలేకపోయాం. అహంకారం అనే యీ పదంలో ఏదో అవ్యక్తమైన ధ్వని మీకు గోచరించవచ్చు. కాని దూరంగా ఆలోచిస్తే ఈ అహంకారానికి ఆధారఁవేఁవీ కనిపించదు. దేన్నిచూసుకుని గర్వించాలి, అవకతవకగా నిర్మించిన యీ మానవశరీరాన్ని చూశా ? అందులో కళవళించే అజ్ఞానాన్నీ, ఆవేదనల్నీ చూశా ? ఈ స్వాభిమానాన్ని నిర్మూలించి నిరంతరం ఏదో పనిలో మగ్నులై ఉండాలి.

విరించి

ఎన్ని చేసినా చివరికి చావుతప్పదు.

అనంతం

ఏంచెప్పగలం? అసలు చావంటే అర్థంవేమిటి? మానవ వృక్షికి శతాధికంగా ఇంద్రియాలుండవచ్చు. అతని మరణంతో మానం మెరిగిన పంచేంద్రియాలూ నశించి తక్కిన తొంభై అయినా నిలిచే ఉండవచ్చు.

జయశ్రీ

అనంతం! నీది కుశాగ్రబుద్ధి.

శేషశాయి

(ఎగతాళిగా) విద్యార్థిగారి ప్రజ్ఞావిశేషం వేరేచెప్పాలా?

అనంతం

మానవజాతి నిరంతరం నవనవోన్మేషంగా పురోగమిస్తోంది. ఈనాడు మనకి అందరానిదిగా కనిపించే ప్రతివస్తువూ ముందొకనాటికి కరతలామలకమై తీరుతుంది. కాని మనం ఉద్యోగించి పనిచెయ్యాలి. మనయావచ్ఛక్తినీ వినియోగించి సత్యాన్వేషణకు దేయూతనివ్వాలి. నేటి మన భారతదేశంలో పనికిమాలినవారి సంఖ్య యెక్కువ. మనదేశంలో విద్యాధికుల అవస్థ చూడండి. వారికొక గమ్యంలేదు. తిన్నగా యేపని చెయ్యడానికీ దక్షతలేదు. విద్యాధికులంవని విర్రవీగుతారు. నౌకర్లని ఒరే ఒసే అని పిలుస్తారు. రైతుల్ని పశువుల్లా చూస్తారు. కొత్తదే నేర్చుకోరు. పాతదేదీ మననంచెయ్యరు. పరమబద్ధకస్తులు. ఆచరణ శూన్యం. ఆర్భాటం యెక్కువ. శాస్త్రంవన్నా, కళలన్నా అవగాహనం అసలేలేదు. గంభీరంగా కనపడతారు. అన్నీ తెలిసినట్టు నటిస్తారు. అసాధారణ విషయాలే చర్చిస్తూఉంటారు. తత్వాన్ని పరిశీలిస్తాంవంటారు.

వీరంతా యిలాంటివ్యాపారాల్లో మునిగిఉంటే ప్రజలు యెలా ఉంటారు. నూటికి తొంభైతొమ్మిదిమంది పశుప్రాయులుగా జీవిస్తున్నారు. కాస్త కోపంవొస్తే ఒకరిమీదొకరు విరుచుకు పడతారు. పందుల్లా తిని మురికి కూపాలలో దుర్గంధాన్ని పీలుస్తూ నిద్రిస్తారు. ఎక్కడ చూసినా నల్లులు, మురికివాసన, ఇల్లంతా గొడ్లచావడి! భ్రష్టజీవనం! ఈకుళ్లంతా కప్పిపెట్ట డానికే మనంచేసే ఉపన్యాసాలన్నీ. ఏవీ మన సంస్కర్తలు చెప్పే ఆరోగ్యాలూ, పఠనమందిరాలూ, ఎక్కడా కనిపించవు. అవి గ్రంథాల్లో రాయడానికి మాత్రమే వినియోగిస్తాయి. యదార్థజీవితంలో యెక్కడాలేవు. ఉన్నదల్లా మాలిన్యం, నైచ్యం, భారతీయ నిస్పృహత. ఈముడుచుకున్న మొగాల్ని చూస్తే నాకుచెడ్డభయం. అసహ్యం. ఈగంభీరోపన్యాసాలూ అంతే. ఇంతకన్న నోరుమూసుకోవటం మంచిది.

శే ష శా యి

నేనుమాత్రం తెల్లారకముందుపేలేచి రోజల్లా యేదో పనిలో మునిగుంటాను. నాదిగాని, ఇతరులదిగాని పైకం యెప్పుడూ నా చేతిలో ఆడుతూఉంటుంది. నాకు నిత్యమూ అనేకమందితో పరిచయం. పనిలో దిగితేసరి, లోకంలో నిజా యితీ మనుషులు యెంతమంది ఉన్నారో బోధపడుతుంది. భగవంతుడు పెద్దపెద్ద అడవులు నిర్మించాడు. సారవంతమైన భూములు సృష్టించాడు. విశాలమైన ఆకాశాన్నిచ్చాడు. వీటిమధ్య నివసిస్తున్న మనం దేవతలంగా బతకవలసింది.

జ య శ్రీ

దేవత లయిపోవాలనుందటోయ్ నీకు ? కథల్లో ఫర్వా లేదుగాని కంటబడితే భయం వేస్తుంది.

(వెనకనించి శివయ్య తంబురవాయించుకుంటూ పోతాడు.)

జ య శ్రీ

అడుగో శివయ్యా.

అ రు ణ

అడుగో శివయ్యా.

వి రిం చి

పొద్దుగూకింది.

అ నం తం

అవును.

వి రిం చి

(స్వాప్నికంగా) హే విశ్వజననీ! ప్రకృతీ! నీ తేజోరాశి నిరవధికం. జననమరణాలకు నీ వధిష్ఠానదేవతవు. కల్పానికీ వికల్పానికీ... ...

త రు ణ

మావయ్యా!

అ రు ణ

మళ్ళీ మొదలెట్టావూ మావయ్యా?

అ నం తం

ఈ స్తోత్రం మాని తమరు వెంటనే తురుఫు తగిలిస్తే బాగుంటుంది.

వి రిం చి

ఇహ మాట్లాడితే వొట్టు.

అందరూ ఆలోచనలోపడతారు. పరమ నిశ్శబ్దంగా ఉంటుంది. వియ్యన్న సణుగుడుమాత్రమే వినవస్తుంది. అకస్మాత్తుగా ఆకాశంలో ధ్వనియేదో వీణతీగె తెగినట్లు – విషాదసూచకమైన ధ్వని.

జ య శ్రీ

ఏమిటా ధ్వని?

శే ష శా యి

ఏమో, ఎక్కడో దూరాన బిందె పడ్డట్టుంది.

విరించి

అదోరకం పక్షికూతకావచ్చు. కొంగరుపులా ఉంది.

అరుణ

లేకపోతే గుడ్లగూబ కూసిందేమో?

జయశ్రీ

(జలదరించి) ఎందుకోగాని ఆ కూతవింటే భయంవేస్తోంది.

వియ్యన్న

సరిగ్గా యీకూతే యినబడ్డాది, గాలివానకి ముందు. నీళ్ళపొయ్యిమీద కాగు గణగణమని మోగింది.

జయశ్రీ

అంతా లేవండి వెళిపోదాం. (అరుణతో) ఏఁవమ్మా అరుణా! కంట తడిపెడుతున్నావు: ఎందుకు చిట్టితల్లీ!

అరుణ

అబ్బే యేంలేదు.

అనంతం

ఎవరో వొస్తున్నట్టుంది.

ఎవరో దారిపొయ్యేవాడొస్తాడు. నలిగిపోయిన బట్టలూ, చిరిగిన తలపాగా కొద్దిగా తాగినట్టున్నాడు.

బాటసారి

దండాలు, దండాలు బాబయ్యా! ఊసనికెల్లే దారిదేనా?

విరించి

అదే, సరాసరి పో.

బాటసారి

మీకడుపు సల్లగుండాల. (పాడుతాడు) కడుపుమంటకో కానిడబ్బెయ్యండి తల్లీ!

(తరుణ కెవ్వుమంటుంది. భయపడుతుంది)

శే ష శా యి

అయినదానికీ కానిదానికీ ఒకటే రొదా?

జ య శ్రీ

(తొందరపాటుతో) ఇంద తీసుకో, (సంచిచూసి) చిల్లర డబ్బులు లేవు. సరే యీ నోటు తీసుకో.

బా ట సా రి

తల్లి మాలచ్చిమి కడుపు సల్లగుండాల. (నిష్క్రమిస్తాడు)

(నవ్వుతారు)

త రు ణ

నేను చూడలేను. నేను చూడలేను. ఇంటిదగ్గర రొక్కానికి తిండి సరిగా లేదుగదా, ఇలా నోట్లకినోట్లు పారేస్తే యెలాగనమ్మా!

జ య శ్రీ

ఎన్నేళ్ళొచ్చినా మీ అమ్మ యింతే. ఈ తడవ వెళ్ళిపోయేప్పుడంతా నీకిచ్చి పోతానమ్మా. శాయీ, నాకింకొంచెం పైకం బదులిద్దూ!

శే ష శా యి

అలాగే.

జ య శ్రీ

రండి పోదాం.

శే ష శా యి

బహుపరాక్! మీ అందరికీ మళ్ళీ జ్ఞాపకంచేస్తున్నాను. బహుళ దశమినాటికి సంపెంగతోట వేలం అయిపోతున్నది. జాగర్తగా ఆలోచించుకోండి.

(అనంతం, అరుణ తప్ప అంతా వెళిపోతారు.)

అ రు ణ

ఆ ముష్టివాడి ధర్మంవా అని అక్కయ్య మనల్ని వెంబడించకుండా వెళిపోయింది.

అనంతం

నువ్వూ నేనూ వివాహబంధంలో చిక్కుకుంటావని మీఅక్కయ్యభయం. ఒక్క క్షణమయినా మనల్ని యేకాంతంగా మాట్లాడుకోనియ్యదు. మనిద్దరమూ యీక్షుద్రమయిన వివాహానికి అతీతులమని ఆవిడ అల్పబుద్ధికి గోచరంకాదు. మానవసౌభాగ్యానికీ,స్వాతంత్ర్యానికీ, సౌఖ్యానికీఅంతరాయం కల్పించే ప్రతీ అల్పత్వాన్నీ ఛేదించుకు పోవడమే మనజీవితానికి పరమావధి. ముందంజవెయ్యండి. సోదర మానవులారా! నిరాతంకంగా మునుముందుకి నాగిపొండి.

అరుణ

ఎంతచక్కగ వర్ణిస్తావు అనంతం? (కొంచెం ఆగి) ఎంత హాయిగావుంది యివాళ?

అనంతం

చక్కని గాలి వీస్తోంది.

అరుణ

నీప్రభావంచేత సంపెంగతోటమీద నాకు మోజే పోయింది. ఒకప్పుడాతోటంటే నాకు వెర్రి అభిమానం. ఈ లోకంలో అంతకన్న అందమైన ప్రదేశం లేదనుకునేదాన్ని.

అనంతం

భారతదేశమే మన మహోద్యానం. ఈ విశాలావనిలో ఎన్ని రమ్యస్థలాలు లేవు! (కొంచెం ఆగి) ఒక్కమాట విను అరుణా! ఎందరి శ్రమజీవుల చెమటార్చి పెంచారో యీ సంపెంగతోటను, మీ తండ్రులు, తాతలు, ముత్తాతలు. ఆక్షుధార్తుల చూపులు పూవుపూవునా కొమ్మకొమ్మనా నీకు కనిపించడంలేదూ? తలచుకుంటే వొళ్ళు జలదరిస్తుంది. నీ సంపెంగతోట పేరు చెబితే నాకు భయం. సాయంవేళకానీ, రాత్రి

అ న ం త ం

నువ్వూ నేనూ వివాహబంధంలో చిక్కుకుంటావని మీఅక్కయ్యభయం. ఒక్కక్షణమయినా మనల్ని యేకాంతంగా మాట్లాడుకోనియ్యదు. మనిద్దరమూ యీ క్షుద్రమయిన వివాహానికి అతీతులమని ఆవిడ అల్పబుద్ధికి గోచరంకాదు. మానవసౌభాగ్యానికీ,స్వాతంత్ర్యానికీ, సౌఖ్యానికీఅంతరాయం కల్పించే ప్రతీ అల్పత్వాన్నీ ఛేదించుకు పోవడమే మానవజీవితానికి పరమావధి. ముందంజవెయ్యండి. సోదర మానవులారా! నిరాతంకంగా మునుముందుకి సాగిపొండి—

అ రు ణ

ఎంతచక్కగ వర్ణిస్తావు అనంతం? (కొంచెం ఆగి) ఎంత హాయిగావుంది యివాళ?

అ న ం త ం

చక్కని గాలి వీస్తోంది.

అ రు ణ

నీప్రభావంచేత సంపెంగతోటమీద నాకు మోజే పోయింది. ఒకప్పుడాతోటంటే నాకు వెర్రి అభిమానం. ఈ లోకంలో అంతకన్న అందమైన ప్రదేశం లేదనుకునేదాన్ని.

అ న ం త ం

భారతదేశమే మన మహోద్యానం. ఈ విశాలావనిలో ఎన్ని రమ్యస్థలాలులేవు! (కొంచెం ఆగి) ఒక్కమాట విను అరుణా! ఎందరి శ్రమజీవుల చెమటూర్చి పెంచారో యీ సంపెంగతోటను, మీ తండ్రులు, తాతలు, ముత్తాతలు. ఆ క్షుధార్తుల చూపులు పూవుపూవునా కొమ్మకొమ్మనా నీకు కనిపించడంలేదూ? తలచుకుంటే వొళ్ళు జలదరిస్తుంది. నీ సంపెంగతోట పేరు చెబితే నాకు భయం. సాయంవేళ కానీ, రాత్రి

మూడో అంకం

నలుగురూ కూర్చునేగది. వెనక పెద్ద ఆర్చి. ఆర్చివెనక మరో గది. లాంతరు వెలుగుతోంది. పక్కగదిలో గ్రాంఫోను రికార్డు వినిపిస్తోంది.

లింగమూర్తి, అనంతం, జయశ్రీ, అరుణ, తరుణ ముందువస్తారు. తరవాత జానకి వస్తుంది.

వియ్యన్న మందినీళ్ళు పట్టుకొస్తాడు.

లింగమూర్తి

మన ఆరోగ్యానికేవీ లోపంలేదు.

అనంతం

విగ్రహాపుష్టి, నైవేద్యనష్టి.

లింగమూర్తి

అదేఅసలుచిక్కు. చేతిలో డబ్బేవీఆడడంలేదు. డబ్బు లేనిది డొక్కాడదు. అదొక్కటే నాజబ్బు.

అనంతం

నీజన్మంతా యీడబ్బుకోసం వెదకడం మానేసి ఆశక్తి యింకో దానిమీద వినియోగిస్తే, యీలోకాన్ని తలకిందులు చెయ్యొచ్చు.

లింగమూర్తి

వేమన్న మహా గొప్ప వేదాంతి— తన మహాత్మ్యంవల్ల అన్ని వస్తువులూ బంగారం చేసేవాడు. ఈనాడే ఆయన బతికుంటే నాలుగు నూర్రూపాయల నోట్లు చెయ్యలేకపోయే వాడా? ఎల్లుండి యీవేళకి ఇంటద్దె ముప్ఫయ్యయిదు రూపాయలు చెల్లించాలి. చేతిలో పదకొండు రూపాయలుమాత్రం ఉన్నాయి. (జేబులు వెతుక్కొని గాభరాపడి) అరే! కనిపించడంలేదే ఎక్కడో పోయింది. ... ఎక్కడపారేసుకున్నానో! (సంతోషంతో) అమ్మయ్య! యీ జేబులో ఉంది. ఒళ్లంతా ముచ్చెమటలు పట్టేసింది.

(జయశ్రీ, తరుణ, ప్రవేశం)

జయశ్రీ

అన్నయ్య యేంచైనట్టు? ఇంత సేపాయ పట్నంలో యేం జేస్తున్నాడో?

అనంతం

వేలాం ఆగిపోయిందేమో?

జయశ్రీ

ఇవాళ యీ మేళంవేమిటి? ఇంకోనాడు పెట్టుకోవలసింది. ......ఏదో అయిపోయింది. ఇప్పుడనుకుంటే యేం లాభం? వేలం అయిపోయుంటుంది, లేకపోతే ఆగిపోయిందో? ఏమైనా మాఅన్న రాడే!

తరుణ

మామయ్య కొనేసిఉంటాడేమో ఆస్తంతా?

అనంతం

కొనకేం?..

పనిలో ప్రవేశించాలి. నీఅంతట నువ్వేదీ చెయ్యావు. విధి యెలా ఆడిస్తే అలా ఆడుతూ ఉంటావు. అది ఆట్టే భావ్యం కాదు. ఏమంటావు? నేనన్నది నిజమేనా? ముందు ఆ గడ్డం కాస్త పెరిగే మార్గం ఆలోచించాలి. నీ పేడిమొహం చూస్తే నవ్వొస్తోంది.

అ నం తం

(తెలిగ్రాం నేలమీదనుంచితీసి) నాకు నవ మన్మథుణ్ణయి పోవాలని లేదు.

జ య శ్రీ

ఈ తంతి సిమ్లానించొచ్చింది. రోజూ ఇలా వొస్తూనే వుంటాయి. నిన్నొహటీ, ఇవ్వాళొహటీ. ఆయనకి మళ్ళీ జబ్బు తిరగబెట్టిందట. తన్ను క్షమించమంటాడు. రమ్మని బతిమాలుతున్నాడు. నిజానికి తక్షణం నేను సిమ్లా వెళ్ళవలసిందాన్నే. ఎందుకల్లా కఠినంగా చూస్తావు నా వంక. నే నేంజెయ్యను? అతడు వ్యాధిగ్రస్తుడు. తోడునీడ లేకుండా బాధపడుతు న్నాడు. ఎవరాతణ్ని లాలించేవారు? వేళకతనికి మందిచ్చేవా రెవరు? ఇహ నాకు సిగ్గేమిటి? ఆయనే లేనిది నేనొక క్షణం బతకలేను. ఈ తగులాటం నా మెడకో బండరాయి. అడుగడుక్కీ నన్ను కుంగదీస్తోంది. అయినా ఈ బరువులేనిదే నేను బతకలేను.(అనంతం చెయ్యిపట్టుకుని) నన్ను నిందించకు అనంతం! ఏమాటా అనకు.

అ నం తం

ఉన్నమాట అనేస్తున్నాను. అతను మీ సర్వస్వమూ అపహరించాడు.

లింగమూర్తి

వేమన్న మహా గొప్ప వేదాంతి– తన మహత్తువల్ల అన్ని వస్తువులూ బంగారం చేసేవాడు. ఈనాడే ఆయన బతికుంటే నాలుగు నూరూపాయల నోట్లు చెయ్యలేకపోయేవాడా? ఎల్లుండి యీవేళకి ఇంటద్దె ముప్ఫయ్యయిదు రూపాయలు చెల్లించాలి. చేతిలో పదకొండు రూపాయలుమాత్రం ఉన్నాయి. (జేబులు వెతుక్కుని గాభరాపడి) అరే! కనిపించడంలేదే ఎక్కడోపోయింది. ... ఎక్కడపారేసుకున్నానో! (సంతోషంతో) అమ్మయ్య! యీ జేబులోఉంది. ఒళ్లంతా ముచ్చెమటలు పట్టేసింది.

(జయశ్రీ, తరుణ, ప్రవేశం)

జయశ్రీ

అన్నయ్య యేమైనట్టు? ఇంత సేపాయ పట్టంలో యేం జేస్తున్నాడో?

అనంతం

వేలాం ఆగిపోయిందేమో?

జయశ్రీ

ఇప్పాళ్ళు యీ మొక్కవేళ్ళాటి? ఇంకో స్నాను పెట్టుకోవలసింది. ... ...ఏదో అప్పుడే పోయింది. ఇప్పుడు సనుకుంటే యేం లాభం? వేలం అయిపోయుంటుంది, లేకపోతే ఆగిపోయిందో? ఏమైనా మా అన్న రాడే!

తరుణ

మావయ్య కొనేసిఉంటాడేమో ఆస్తంతా?

అనంతం

కొనకేం?

పనిలో ప్రవేశించాలి. నీఅంతట నువ్వేదీ చెయ్యావు. విధి యెలా ఆడిస్తే అలా ఆడుతూ ఉంటావు. అది ఆర్టే భావ్యం కాదు. ఏమంటావు? నేనన్నది నిజమేనా? ముందు ఆ గడ్డం కాస్త పెరిగే మార్గం ఆలోచించాలి. నీ పేడి మొహం చూస్తే నవ్వొస్తోంది.

అ న ం త ం

(కైలిగాఫ్రం నేలమీదనుంచితీసి) నాకు నవ మన్మథుణ్ణాయి పోవాలని లేదు.

జ య శ్రీ

ఈ తంతి సిమ్లానించొచ్చింది. రోజూ ఇలా వొస్తూనే వుంటాయి. నిన్నొకటీ, ఇవ్వాళొకటీ. ఆయనకి మళ్ళీ జబ్బు తిరగబెట్టిందట. తన్ను క్షమించమంటాడు. రమ్మని బతిమాలుతున్నాడు. నిజానికి తక్షణం నేను సిమ్లా వెళ్ళవలసిందాన్నే. ఎందుకల్లా కఠినంగా చూస్తావు నా వంక. నే నేంజెయ్యను? అతడు వ్యాధిగ్రస్తుడు. తోడునీడ లేకుండా బాధపడుతున్నాడు. ఎవరాతణ్ని లాలించేవారు? వేళకతనికి మందిచ్చేవారెవరు? ఇహ నాకు సిగ్గేమిటి? ఆయనే లేనిది నేనొక క్షణం బతకలేను. ఈ తగులాటం నా మెడకో బండరాయి. అడుగడుక్కీ నన్ను కుంగదీస్తోంది. అయినా ఈ బరువులేనిదే నేను బతకలేను.(అనంతం చెయ్యిపట్టుకుని) నన్ను నిందించకు అనంతం! ఏమాటా అనకు.

అ న ం త ం

ఉన్నమాట అనేస్తున్నాను. అతను మీ సర్వస్వమూ అపహరించాడు.

జయశ్రీ

(చెవులుమూసుకుని) అలాంటి మాటలు నువ్వనకూడదు. నేను వినకూడదు.

అనంతం

వాడు ఉత్త పుండాఖోరు. మీ రొక్కరే తెలుసుకోలేక పోతున్నారు. పరమ దుర్మార్గుడు. అధమాధముడు !

జయశ్రీ

(కోపంవచ్చినా ఓగబెట్టుకుని) పాతికేళ్లు పైబడ్డాయి కాని నువ్వింకా ఓనమాలు దిద్దుకుంటున్నట్లే మాట్లాడుతున్నావు.

అనంతం

అయితే కావచ్చు.

జయశ్రీ

నీకింత వయస్సు వచ్చినా మీసంలేదు గడ్డంలేదు. నీకు ప్రేమలేదు. ఇంకొకరి ప్రేమ నీకు అర్థంకాదు. అదేదో పవిత్రశీలఁవనుకుంటున్నావు కాబోలు. నీకు శీలఁవేలేదు. నువ్వొట్టి వెటకారంమనిషివి. వాజమి.

అనంతం

(అదిరి) ఏఁవిటీ ?

జయశ్రీ

ప్రేమ కతీతుణ్ణనుకుంటావు కదూ నువ్వు. అసలు సంగతేఁవిటంటే నువ్వొట్టి పనికిమాలిన మనిషివి. నీయీడుకి నీకు స్త్రీ సాంగత్యఁవే లేదంటే నిన్నేఁవనుకోవాలి?

అనంతం

కర్ణకఠోరఁవైన మాటలు. (తల చేతుల్తో పట్టుకొని) ఛీ, ఛీ! ఈమాటలు వినలేను. (లోపలికి వెళ్లి వెంటనే వస్తాడు) ఇహ మనకీ జన్మలో మాటల్లేవు. (వెళిపోతాడు.)

జ య శ్రీ

(అతన్ని పిలుస్తూ) అనంతం! అనంతం! వెళ్లిపోకు. ఏదో ఏదో మాటమీద మాటవచ్చి పుట్టినే అన్నాను.

(అనంతం దెబ్బతినిపడ్డచప్పుడు. అరుణ, తరుణ కివ్వమంట్లారు. మరుక్షణం నవ్వు)

జ య శ్రీ

ఏవిటీ చప్పుడు!

(అరుణ అనంతంతో పరుగెత్తుకొస్తుంది.)

అ రు ణ

(నవ్వుతూ) అనంతం మెట్లమీదనుంచి జారి కింద పడ్డాడు.

జ య శ్రీ

ఏం అవకతవక మనిషి......రావోయ్! అనంతం! ఇలారా! నువ్వు పుణ్యపురుషుడివి. నే నన్నమాట లక్ష్యపెట్టకు. రా పోదాం.

(జయశ్రీ, అరుణ, అనంతం వెళ్ళిపోతారు.)

(వియ్యన్న, రాముడు ప్రవేశం)

రా ము డు

తాతా! ఏం కబుర్లు.

వి య్య న్న

నావంటో యేంబాగానేదు. ఒల్లంతా వొణికిపోతున్నాది.

రా ము డు

ఇన్నాళ్లు బతికావు చాలదూ! ఇక చచ్చిపో!

వి య్య న్న

ఆరి గాడిదకొడకా! (తనలో గొణుక్కుంటాడు)

(జయశ్రీ, అనంతం వస్తారు)

జ య శ్రీ

నాకు ఆయాసంగాఉంది. కూచుంటాను.

(అరుణ వస్తుంది.)

అ రు ణ

(ఆందోళనతో) తోట అమ్మకవైపోయిందని యెవరో పెద్దమనిషి పెరట్లో అంటున్నాడు.

జ య శ్రీ

అమ్మకవా? ఎవరికి?

అ రు ణ

ఎవరికో చెప్పలేదు. అప్పుడే వెళిపోయాడు.

రా ము డు

ఎవడో ముసలాడు. ఎరిగిన మొగం కాదు.

వి య్యా న్న

విరించిగోరింకా రానేదు. ఇయ్యాల మందుచ్చు గున్నారో నేదో

జ య శ్రీ

అటుఇటూ తేవలకుండా ఏవిటీబాధ? ఒరేయ్, నువ్వెళ్ళి కనుక్కురా యెవరుకొన్నారో!

రాముడు

ఇంకా కూచున్నాడా ఆ ముసలాడు. అప్పుడే వెళి పోయాడు.

జ య శ్రీ

వియ్యన్నా! మాఅస్తంతా అమ్మకవైపోతే నువ్వెక్క డికి పోతావు?

వి య్యా న్న

అమ్మగోరి సిత్తం, యాడకెళ్లమంటే ఆడకెళుతాను.

జ య శ్రీ

ఏఁవిటాలోచిస్తున్నావు. ఒంట్లో జబ్బుగా ఉందా? పోయి పడుకో.

వి యా్య న్న

అలాగే నమ్మగోరూ! ఈ యిల్లంతా నీ సేతిమీదుగా నడపాలి. లేకపోతే యేమాతది?

రా ము డు

జయశ్రీ అమ్మగారూ! మీరు మళ్లీ సిమ్లా వెళిపోతే నన్నుకూడా తీసుకుపొండి. ఈదేశంలో నేనుండలేను. అంతా అడివిమృగాలు.

(లింగమూర్తి వస్తాడు.)

లి ం గ మూ ర్తి

జయశ్రీగారికి జయం! తమరు కటాక్షించి ఒక్క పాతిక రూపాయలు దయచేయించాలి. పాతిక రూపాయలు చాలు.

(జయశ్రీతో నిష్క్రమణ)

(రాముడు పాడతాడు. జానకి వస్తుంది.)

జా న కి

తాతా! నావొళ్ళంతా అదోమాదిరిగావుంది. ఎవరో ఒకబ్బాయిప్పుడు నేను పువ్వులాగ వున్నానన్నాడు.

వి య్యా న్న

యేటన్నాడూ?

జా న కి

నేనట, పువ్వులాగ సుకుమారంగా ఉన్నానట!

వి య్యా న్న

పిల్లా! నీతల తిరిగింది.

(శివయ్య వస్తాడు.)

శి వ య్య

జానకీ! నామీద బొత్తిగా శీతకన్నేశావు. నేనోగడ్డి పోచతో సమానం నీకళ్ళకి.

జా న కి

ఏం కావాలి నీకు?

శి వ య్య

నీ అభిప్రాయం సరైనదే కావచ్చు. కాని బాగా దూరం ఆలోచించి, లెస్సగా పరిశీలించి చూస్తే నన్నొక అవస్థలోకి, దించేశావని చెప్పక తప్పదు. నాగదేవి కానున్నదో నేనెరుగుదును. రోజూ నాకేదో దురదృష్టం సంభవించడం అలవాటయిపోయింది. నవ్వేసి ఊరుకుంటూ ఉంటాను. కాని నువ్విచ్చిన మాటవల్ల....

జా న కి

తర్వాత మాట్లాడుదాం లెద్దురూ. ఈపాటికి నువ్విచ్చిన మాటవల్ల—

శి వ య్య

ప్రతిరోజూ ఒక దురదృష్టం. అయితేనేం, నా గొప్ప చెప్పుకోగూడదుగాని అందరిలాగా నేను తలవంచను. చిరునవ్వుతోనేకాదు అట్టహాసంతోకూడా దాన్ని సంహరిస్తూనే ఉంటాను.

(తరుణ వస్తుంది)

త రు ణ

ఇంకా యిక్కణ్నే ఉన్నావూ? నీతో చెప్పిందేవిటి నేను? (జానకితో) వెళ్ళిపో, వేగం యిక్కణ్నించి. (శివయ్యతో) ఆగ్రాంఫోను దగ్గిరికి నిన్నెవరు పొమ్మన్నారు? పోయినవాడివి దాన్నెందుకు బద్దలుకొట్టావు? ఇంటి కాహ్వానించిన మనిషి లాగ ఆవిర్భవించడంవేవిటి?

శివయ్య

నన్ను ఆజ్ఞాపించడానికి తమ కెంతమాత్రమూ అధికారం లేదని తెలియజేస్తున్నాను.

తరుణ

నిన్ను ఆజ్ఞాపించడం లేను. నా సంగతి చెబుతున్నా. నువ్వు చెయ్యగలిగిందల్లా ఇట్నుంచటూ అట్నుంచిటూ పచార్లు చెయ్యడం. పట్టుమని పదినిమిషాలు కూచుని ఓపని చెయ్యలేవు. నిన్ను గుమాస్తాగా యెందుకు పెట్టుకున్నానో నాకే అర్థంకా లేదు.

శివయ్య

(కోపంవొచ్చి) నేను పచారుచేస్తినా, నడిచినా, తిన్నా, తిరిగినా, గ్రాంఫోను ముట్టుకున్నా దానితో మీకేం సంబంధం లేదు.

తరుణ

ఏమిటీ పొగరుబోతుతనం? నాకేం సంబంధం లేదూ! ఈక్షణం ఇక్కణ్నుంచి గెంటేస్తాను. ఈక్షణం తెలిసిందా?

శివయ్య

తమ మర్యాద నిలుపుకొని మరీ మాట్లాడుతే బాగుంటుంది.

తరుణ

((కోపంతో) కదలవేం? వెళతావా, వెళ్లవా? (గుమ్మానికేసిపోతున్న అతన్ని వెంబడిస్తూ) శకునపక్షీ! మళ్లీ కనపడ్డావంటే చూడేంచేస్తానో.

(శివయ్య వెళిపోతాడు.)

శివయ్య

(లోపల్నించి) నీమీద పరువునష్టానికి దావాపడేసి తీరతాను.

త రు ణ

ఏఁవిటీ, మళ్లీవొస్తున్నావు ? (తలుపుదగ్గిర వియ్యన్న పడేసిన కర్ర పుచ్చుకుని) రా చూద్దాం. (కర్ర విసురుతుంది)

(శేషశాయి ప్రవేశం)

శే ష శా యి

చాలా సంతోషం.

త రు ణ

(ఇంకా కోపంతోనే చూస్తూ, చెప్తుతున్నట్లు) పొరపాటు.

శే ష శా యి

నీ అతిథి సత్కారానికి కృతజ్ఞుణ్ని.

త రు ణ

దీనిలో కృతజ్ఞత కేముంది ? (నడచిపోతూ చుట్టూకలయజూసి మెల్లిగా) దెబ్బ తగల్లేదుకద !

శే ష శా యి

పరవాలేదు. కోడిగుడ్డంత బొప్పికడుతుందం తే!

(శేషశాయిగారొచ్చారని లోపలినించి కేకలు)

లిం గ మూ ర్తి

నా కళ్లారా అతన్ని చూస్తాను. చెవులపండువుగా అతని మాటలు వింటాను.

(జయశ్రీ వస్తుంది)

జ య శ్రీ

వచ్చావా శాయీ! ఏం యింత ఆలశ్యఁవయింది. అన్నయ్యేడి?

శే ష శా యి

ఇద్దరం కలిసేవచ్చాం. వెనకనించొస్తున్నారు.

జ య శ్రీ

(ఆందోళనతో) ఏఁవయింది? వేలం అయిపోయిందా? చెప్పవేం?

శే ష శా యి

(లోపల సంతోషాన్ని వెలిబుచ్చటానికి సంకోచిస్తూ మథనపడి) నాలుగ్గంటలకే అయిపోయింది. మేము రైలు తప్పిపోయాం! రెండో బండిదాకా ఆగిపోవలిసొచ్చింది. (గట్టిగా నిట్టూరుస్తూ) ఉహ్‌! కళ్ళు తిరిగిపోతున్నాయి.

విరించి ప్రవేశం. కుడిచేతిలో కొన్నివస్తువులు – యెడంచేత్తో కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటుంటాడు.

జ య శ్రీ

అన్నయ్యా! యేంవయింది? తొందరగా తెంచేద్దూ.

వి రిం చి

(జవాబు చెప్పకుండా వియ్యన్నకేసి కన్నీళ్ళతో చూసి) ఈ పొట్లాలు అందుకో. పొద్దున్నించి ఒక మెతుకైనా ముట్ట లేదు. ఏంవియాతనరా బాబూ! ఒళ్ళంతా హూనవైపోయింది. వియ్యన్నా! కాస్త యిలారా!

(ఇద్దరూ వెళిపోతారు.)

లిం గ మూ ర్తి

అమ్మకంమాటేంవిటి? వివరాలేంవిటో చెప్పండి.

జ య శ్రీ

సంపెంగతోట అమ్మకవైపోయిందా?

శే ష శా యి

ఆహా!

జ య శ్రీ

కొన్నవారెవరు?

శే ష శా యి

నేను. (నిశ్శబ్దం కాస్సేపు)

జయశ్రీ గుండె పగిలిపోయింది. పక్కన కుర్చీకనక లేకపోతే నేలమీద పడిపోవలసింది

తరుణ చీరకొంగునుంచి తాళపుచెవులగుత్తి తీసి గదిమధ్యకు విసిరి వెళిపోతుంది.

నేనే కొన్నాను. కొంచెం నిదానించండి. ఆట్టే తొందర పెట్టకండి. తలకొంచెం దిమ్ముగాఉంది. మాట సరిగారాలేదు. (నవ్వుతూ) మేం వెళ్ళేటప్పటికి భోగమల్లు అప్పుడే అక్కడున్నాడు. విరించిగారిదగ్గర పదిహేనువందలు మాత్రమే ఉన్నాయి. తాకట్టు పన్నెండువేలకి. సర్కారుపాట ఐదువేలతో ప్రారంభమయింది. షాహుకారు ఏడన్నాడు, నేను పదన్నాను. ఆయన పదిహేనన్నాడు. నేను పద్దెనిమిదన్నాను. ఆయన ఇరవై అన్నాడు. ఇరవైరెండుకి నా పేర పాట ఖాయమైపోయింది. సంపెంగతోట నాది. నాదంటే నాది. (సకిలించును) తాగానను కోండి. మతిపోయిందనుకోండి. కలవరిస్తున్నాననుకోండి. ఏం వయితేనేం, సంపెంగతోట నాది. (కాలితో నేలతన్ని) వేళాకోళం చెయ్యకండి. నా తాత ముత్తాతలు మళ్ళీ ఈలోకానికొచ్చి చూడగలిగితే ఉప్పొంగిపోతారు. పొట్ట చీలిస్తే అక్షరం ముక్క లేనివాడు, శుద్ధ అప్రయోజకుడని అందరూ అనుకునే వాడు, యీ కళింగరాజ్యానికల్లా అలంకారమైన యీ తోట నేమిటి? కొనడమేమిటి? ఈతోటలోనే నా తండ్రి తాతలు బానిసలుగా పనిచేశారు. నేనిప్పుడు దీనికి యజమానిని. కల యో, వైష్ణవమాయయో, ఇతరసంకల్పార్థమో! (అని గొణుగుతూ తాళపు గుత్తి తీసి) తాళాలు విసిరిగొట్టింది. అంటే అర్థ మేమిటి? ఈ యింటిమీద తన అధికారాన్ని వొదులుకుందన్న మాట. (తాళపుగుత్తి నాడిస్తూ) అయితే యేం? భజంత్రీలను వాయించమనండి. కోలాహలంగా వాయించమనండి. మీ రంతా తోటలోకి రండి. నాగొడ్డలివేటుకి, కొమ్మ, కొమ్మా, చెట్టు, చెట్టూ విరిగిపడుతూ ఉంటే ఆ వైభవం మీరంతా

చూడాలి. "కన్నులలో పాప గల ఫలంబు!" నిమిషంలో కొట్టివెయ్యడం(వ)యిపోతుంది. ఆ ప్రదేశమంతా యిళ్ళు లేచి అనేక కుటుంబాలకు విహారభూమి అవుతుంది. మన పిల్లలు, పిల్లల పిల్లలు దేదీప్య మానమైన నూతన జీవితాన్ని చవి చూస్తారు. వాయించండోయి భజంత్రీలు.

(భజంత్రీల మేళం. జయశ్రీ కుర్చీలో కూలబడి రోదిస్తుంది.)

శే ష శా యి

(ఊరడింపుగా) నామాట చెవినిపెట్టారుకాదుగదా! పాపం యిప్పుడు వగచి యేంలాభం? (కన్నీళ్ళతో) పెరిగి విరిగితి, విరిగి పెరిగితి, కష్టసుఖముల పారమెరిగితి. ఏమిటో యీబ్రతుకుతీరు.

లిం గ మూ ర్తి

ఆమె దుఃఖం పొంగిపొరలిపోతున్నది. మనం అలా వెడదాం రండి. (పక్కగదిలోకి తీసుకువెడతాడు)

శే ష శా యి

వాయించరేం. నేటినుంచీ నే నేదంటే అది జరగాలి. (దెప్పుగా) సంపెంగతోట కొత్తకామందు ఇదిగో వచ్చాడు. (పక్కనున్న బల్లమీదపడి దానిమీది పూలకుండీని పడతోస్తాడు) పగిత్తే పగిలింది. ఇంకోటి కొంటాను. (లింగమూర్తితో వెళిపోతాడు)

(అరుణ, అనంతం ప్రవేశం)

అ రు ణ

అమ్మా! అమ్మా! ఏమిటమ్మా యీ వెర్రితనం! మాఅమ్మకాదూ! తోటపోతేపోయింది. నువ్వుమాత్రం యేడవకు. నిర్మలమైన నీ మనస్సు కలతపెట్టుకోకు, రా, అమ్మా! పోదాం. ఈ తోటేఅన్నమాటేమిటి? ఇంకోతోట వేయిద్దాం. దీనికన్నా అందంగా పెంచుదాం. నువ్వే చూదువుగాని. మళ్లీ మంచిరోజులు వచ్చితీరుతయి. నీ కళ్ళల్లోకి వెనకటి ఆనందం మళ్ళీ వెతుక్కుంటూ వస్తుంది. అమ్మా! అమ్మా రావూ?

... తెర ...

నాలుగో అంకం

ఒకటో అంకంలోని రంగమే.

కిటికీలకి తెరలులేవు. గోడలమీద పటాలులేవు. ఒకమూల కుర్చీలూ బల్లలూ రాశిగా పడిఉంటయి అమ్మకానికి సిద్ధపరచినట్లు.

గుమ్మానికవతలా, రంగస్థలానికి వెనకా, పెట్టెలూ పరుపులూ ప్రయాణానికి తయారయి ఉంటయి.

ఎడంచేతివేపుగుమ్మం తెరిచేవుంటుంది. అందులోనించి అరుణ, తరుణ కంఠస్వరాలు వినిపిస్తుంటాయి. శేషశాయి నిలబడిఉంటాడు. కొంచెంముందుగా శివయ్య ఒకపెట్టి సర్ది తాళంవేస్తుంటాడు. రాముడు పళ్ళెంలో మంచినీళ్ళగ్లాసులు పుచ్చుకుని ఉంటాడు. నేపథ్యాన రైతుల గొంతులు వింటాము. సెలవు తీసుకునేందు కొచ్చారు.

విరించి గొంతు

అలాగే. అలాగే మీరు పొండి.

రాముడు

రైతులంతా చెప్పిపోదామని వచ్చారు. మంచివాళ్లేగాని ఒక్కడికీ బుర్రలేదు.

సద్దు అణిగిపోతుంది : ముందునించి విరించి, జయశ్రీ వస్తారు. జయశ్రీ యేడ్వటంలేదు. ఆవిడమొహం తెల్లబడిఉంటుంది. మాట్లాడలేనిస్థితిలో వుంటుంది.

విరించి

దగ్గిరున్న డబ్బంతా రైతులకి పంచిపెట్టేశావుకాదూ! ఈ అవస్థేవిటి? నువ్వలా చెయ్యడవేఁవిటి?

జయశ్రీ

ఇంక నా సంసారానికి పొదుపేఁవిటి పోనిద్దూ.

(ఇద్దరూ వెళిపోతారు)

శేషశాయి

ఎలాగూ వెళిపోతున్నారు. ఒక్కమాటిలారండి, మీ తోటలోవే కాసిని కొబ్బరినీళ్ళు తాగిపోదురుగాని. ఏం? ఎవరికీ అక్కరలేదూ? ఆసంగతి తెలిస్తే కాయలు దించక పోదును. నాకూ అక్కరలేదు. (రాముడితో) నువ్వు తాగెయ్యి.

రాముడు

వెడుతున్నవారికి ఆరోగ్యం. ఉన్నవారికి ఐశ్వర్యం. (తాగుతాడు.)

శేషశాయి

జ్యేష్ఠమాసం దాటిపోతున్నా ఇంకా వడగాడ్పులు తగనేలేదు. పునాదులు వేయించటానికి యిదేమంచిసమయం. (గడియారంవంక చూసి గుమ్మదగ్గిరికిపోయి) రైలుకింకా నలభైఅయిదు నిమిషాలుంది. ఇరవై నిమిషాల్లో బయలుదేరితేగాని అందుకో లేం, వేగం కానీండి.

(అనంతం ప్రవేశం)

అనంతం

త్వరగా బయల్దేరాలి. బళ్ళు సిద్ధంగాఉన్నాయి, ఈ సందట్లో నాకళ్ళజోడు పారేసుకున్నాను. (తలుపు దగ్గిరికిపోయి) జోడెక్కడుందో చూడు అరుణా!

శేషశాయి

వాల్తేరుదాకా నేనూ మీతోనేవస్తాను. ఒకనెల విశాఖ పట్నంలో గడపాలనుకుంటున్నాను. ఇన్నాళ్ళూ మీ అందరి

మధ్యా కబుర్లతో కాలక్షేపమయిపోయింది. చేతినిండా పని లేకపోతే నాకేం తోచదు.

అ నం తం

ఇహ మేము వెళిపోతున్నాం. తమరు నిర్విఘ్నంగా వ్యవహారాలన్నీ లాభసాటిగా నడుపుకోవచ్చు.

శే ష శా యి

విద్యార్థిగారి ప్రయాణం కలకత్తాకి కాబోలు!

అ నం త ం

అవును. ఇవాళ మిమ్మల్నందరినీ స్టేషనుకి దిగబెట్టి ఇక్కడ కొంచెం పని చూసుకుని రేపు బయలు దేరుతాను.

శే ష శా యి

ఔనౌను. నువ్వొచ్చేదాకా మేష్టర్లు పాఠాలుచెప్పడం ఆపేస్తారనుకుంటా.

అ నం త ం

ఆ గొడవంతా తమకెందుకు ?

శే ష శా యి

యూనివర్సిటీ ఉన్నంతకాలం నువ్వక్కడే ఉంటావు కాదూ?

అ నం త ం

కట్టిపెట్టండి. పాపం ఎవ్వరూ నవ్వలేదు. ఇలా చూడండి, ఇక మళ్ళీ మనం కలుసుకుంటామో లేదో. వెళిపోయే ముందు నీహితం కోరిచెబుతా నొక్క మాటవిను. అస్తమానం భుజం అలా ఎగరెయ్యడం మానేస్తూ, నీపు న్యాయం వుంటుంది. ఈ బంగళాలుకట్టడం, దాంతో ప్రపంచమంతా మారిపోతుందని గోతాలు కొయ్యడం, అదికూడా ఒకవిధంగా భుజా లెగరెయ్యడంలాంటిదే. మొత్తంమీద నువ్వు స్నేహ

పాత్రుడివి. నీది మెత్తనిమనస్సు. నీ చేతులు చూస్తే నువ్వో కళారాధకుడివో, చిత్రకారుడివో ననుకుంటారు.

శే ష శా యి

(అతన్ని కావిలించుకుని) మన స్నేహానికి కడసారి చిహ్నంగా నీ ఖర్చులకని యీ డబ్బుతీసుకోవూ?

అ న ం త ం

డబ్బా? నాకెందుకు డబ్బు?

శే ష శా యి

అదేవిటి. నీదగ్గర చిల్లిగవ్వైనా లేదే?

అ న ం త ం

లేకేం? తగుమాత్రం ఉంది. ఆ పుస్తకం తర్జుమా చేసిన బాపతు. కొంత మిగిలింది. అదుగో! (జేబు చూపును) (ఆదుర్దాగా) నా కళ్ళజోడిక కనబడదేవిటి చెప్మా.

త రు ణ

నీ భూతద్దాలివిగో తీసుకో.

అ న ం త ం

మధ్య నీకెందుకు కోపం? (కళ్ళకి పెట్టుకుని) ఇది నాజోడే కాదు.

శే ష శా యి

ఈయేడు మూడువందల యకరాలూ కంది వేయించాను. నాలుగువేలు నికరంగా లాభమొచ్చింది. ఆ కందిచేలు పూసినప్పుడు చూడాలి, కన్నుల వైభవం! నాలుగువేలు లాభం వచ్చిందన్నానుకదూ. నువ్వో నాలుగువందలు తీసుకుంటే నా కదో లెక్కకాదు. ఎందుకలా మూతిముడుచుకుంటావు. రైతునికాబట్టి కచ్చితంగా చెబుతున్నాను తీసుకో.

అ న ం త ం

మీ తండ్రి రైతు. నాతండ్రి ఉద్యోగస్థుడు. దానివల్ల

తేలిందేవిటి? (శేషశాయి తన జేబులోంచి పుస్తకం తీస్తాడు) ఆగాగు. నువ్వు ఇరవైవేలిచ్చినా నాకక్కర్లేదు. నేను స్వతంత్రుణ్ని. లోకంలో పెద్దలూ, పిన్నలూ, ధనికులూ, పేదలూ, దేన్ని గొప్పజేసి ఆరాధిస్తున్నారో ఆ ధనానికి నా మీద లేశమాత్రమూ అధికారంలేదు. డబ్బుకి ఖాతరీ చేసే మనిషినికాను, నేను. మీ సహాయంగాని, మీ ధనసహాయంగానీ లేకుండా నేను బతగ్గలను. నాకుదార్ఢ్యంఉంది. అభిమానంఉంది. మీ ప్రమేయంలేకుండా, నాజీవయాత్ర సాగించుకోగలను. ఉత్తమ సత్యాన్ని, ఉత్తమ లక్ష్యాన్ని కాంక్షించు మానవజాతి పురోగమిస్తుంది. ఆ సేనలో నేను అగ్రగామిని.

శే ష శా యి

ఆగమ్యం యెన్నటికైనా చేరుకోగలవా?

అ నం తం

నిస్సందేహంగా. (కాస్సేపు ఆగి) ఒకవేళ విఘ్నం కలిగినా ఇతరులికి మార్గం చూపించినవాణ్నవుతాను.

(గొడ్డళ్లతో చెట్లు నరుకుతున్న చప్పుడు దూరాన వినవస్తుంది.)

శే ష శా యి

రైలుకి వేళవుతోంది. ఇంతటితో విరమిద్దాం. ఇలా మనం ఒహాళ్ళమీద ఒహాళ్ళం చిరాగ్గా బుస్సూ మనుకుంటూ వుంటే లోకయాత్ర సాగిపోతూనే ఉంది. ఆపకుండా గంటల తరబడి పనిచేస్తూఉంటే నామనస్సు స్థిమితంగా ఉంటుంది. బతికినందుకు ఫలంయిదిగదా అనిపిస్తుంది. కాని పనిచెయ్యక కొందరూ, పనిలేక కొందరూ మన దేశంలో యెందరున్నారో యెవరికెరుక ? సరే దానికేం ? అంతమాత్రంచేత ప్రపంచం నిలబడిపోదు ... విరించి కేదో బ్యాంకులో పనైందిట. రెండు వందలు జీతంట. నిలుపుకోవద్దూ. ఒళ్లువంచి పనిచెయ్యలేడు.

అ రు ణ

(గుమ్మంలోనించి) మిమ్మల్ని బతిమాలుకుంటోంది. చెట్టు మీద గొడ్డలి, తనువెళిపోయీవరకు వెయ్యనివ్వొద్దని.

అ నం తం

ఆపాటి మర్యాదయినా తెలియదటయ్యా నీకు ?

(వెళిపోతాడు)

శే ష శా యి

ఆపించేస్తాను. వెంటనే ఆపించేస్తాను. కూలి వెధవలికి ఒకటే తొందర.

(అనంతం వెనకనే వెళిపోతాడు.)

అ రు ణ

వియ్యన్నని ఆసుపత్రిలో చేర్పించారా ?

రా ము డు

ఉదయం తీసికెళ్లమని చెప్పాను. ఈపాటికి తీసికెళ్లి ఉంటారు.

అ రు ణ

శివయ్యా, నిన్ను బతిమాలుకుంటాను. కాస్త కనుక్కుంటూ, వియ్యన్నని ఆస్పుపత్రికి తీసుకెళ్లారో లేదో.

రా ము డు

నేను ఉదయాన్నే చెప్పానంటూంటే అందర్నీ యెందుకమ్మా, యిాభై మార్లడగడం?

శి వ య్య

వియ్యన్న బొత్తిగా ముసలివాడయిపోయాడు. నూరేళ్లు నిండిన యీముసలి పీనుక్కి మందులేపి పనిచెయ్యావు. పెందరాళే పెద్దల్లో కలిపెయ్యడం మంచిది. అలాటి సౌభాగ్యం నాకే పడితే యెంతబాగుణ్ను. (ట్రంకుపెట్టితీసి టోపీమీద పెడితే అది అణగారిపోతుంది) అదీ వరస! నాకు తెలుసు, మళ్లీ యేదో ములుగుతుందని.

రా ము డు

(వెటకారంగా) తెల్లవారితే పాతిక దురదృష్టాలు. నీ ఖర్మం.

త రు ణ

(గుమ్మంలోకి వచ్చి) వియ్యన్నని ఆసుపత్రికి తీసికెళ్ళారా లేదా?

అ రు ణ

ఆఁ. తీసికెళ్ళారుట.

త రు ణ

మరి నేను డాక్టరుకి రాసిన ఉత్తరంకూడా తీసుకెళ్లారు కారేం?

అ రు ణ

ఇహ పంపించాలి. (వెళిపోతుంది.)

(జానకి సామాను సర్దుతూ ఉంటుంది. రాముడు ఒక్కడే ఉండటంచూసి అతని దగ్గరికి పోతుంది.)

జా న కి

గడియలో వెళిపోతున్నావు. ఒకసారి నన్ను కన్నెత్తి చూడవూ? (ఏడుస్తుంది)

రా ము డు

ఎందుకలా యేడుస్తావు? ఇంక నాలుగు రోజుల్లో సిమ్లాలో ఉంటాను. ఈ కళింగరాజ్యంలో నేను బతకలేను. ప్రాణం చాలొచ్చింది. ఎందుకొకటే యేడుపు? కట్టుదప్పి తిరక్కుండాఉంటే ఏడుపేఉండదు.

జా న కి

(తలముడి సవరించుకుంటూ) సిమ్లా చేరగానే నాకో ఉత్తరం వెయ్యవూ? నిన్ను నే మరిచిపోలేను నా మనస్సు స్థిమితంలేకుండా... తర్వాత నీదయ.

రా ము డు

బాగుండదమ్మ. ఊరుకో వాళ్లొస్తున్నారు.

(కూనిరాగంతీస్తూ సామానుసర్దుతూంటారు.)

(జయశ్రీ, విరించి, అరుణవస్తారు)

వి రిం చి

ఇహ బయలుదేరాలి. వేళ కావచ్చింది.

జ య శ్రీ

పదినిమిషాల్లో బళ్ళు కదలాలి. (గది కలయజూసి) నేను పుట్టి పెరిగిన దివ్యసౌధం. ఇదే కడసారి చూపు. మండు వేసవి గడిచిపోయి తొలకరివానలుకురిసేసరికి నీవిక కనిపించవు. నిన్ను నిలవనియ్యరు. ఈయింటి గోడలమధ్య యెన్ని సంఘటనలు జరిగాయికాదు? (అరుణ తలను ఆప్యాయంగా నిమురుతూ) నా చిట్టి బంగారుతల్లీ! ఎంత మెరిసిపోతున్నావమ్మా! మరేమీ బెంగ లేదు కద!

అ రు ణ

ఏమీలేదు. మరోజన్మ ప్రారంభమయింది.

వి రిం చి

అరుణన్నది నిజం. ఇదో కొత్తజన్మ. సంపెంగతోట అమ్మినదాకా ఒకరిమొహంలోనూ కళాకాంతీలేవు. ఆకాస్తా అమ్మకమయిపోగానే అందరి హృదయాలూ తేలికయాయి. నే నిప్పుడు బ్యాంకులో ఉద్యోగస్థుణ్ని. నా చేతిలో ధనం ఉంటుంది. అడుగున తుకుఫాసు కలిసినట్లయింది. చెల్లీ! నువ్వేమన్నా అను. వెనకటి ఉత్సాహం మళ్ళీ నీలోకి వచ్చేసింది. నిస్సందేహం.

జ య శ్రీ

ఔను, నిజమే. ఇప్పుడు నాకు నిద్దర బాగా పడుతున్నది. (రాముడితో) సామాన్లన్నీ పైకిపెట్టించు. ఇక కదలక

పోతే లాభంలేదు. (అరుణతో) మళ్ళీ వేగంవస్తాను అరుణా! సిమ్లా వెళిపోతున్నాను. ఋణాలు తీర్చటానికి మీ అమ్మమ్మ పంపించిన పది హేనువందలతో యెలాగో కాలక్షేపం చేస్తాను. మీ అమ్మమ్మ పుణ్యమాఅంటు నన్ను బతికించింది. అయినా ఎన్నాళ్ళులే!

అ రు ణ

వేగం వచ్చేస్తావుకాదూ అమ్మా, నేను కష్టపడి పరీక్ష ప్యాసయి ఏదో చిన్న ఉద్యోగం సంపాయిస్తాను. నీకు సహాయంగా ఉంటాను. మనం యిద్దరం కలిసి కూర్చుని యెన్ని పుస్తకాలయినా చదువుకుందాం, ఎన్నో కొత్త విషయాలు నేర్చుకుందాం. వేగిరం వచ్చెయ్యమ్మా.

జ య శ్రీ

అలాగే వచ్చేస్తానుతల్లీ! (కావిలించుకుంటుంది)

(శేషశాయి వస్తాడు)

వి రిం చి

అందరూ వెళిపోతున్నారు. తరుణకూడా వెళిపోతున్నది. ఎవ్వరికీ మాజోలి పట్టినట్టులేదు.

(లింగమూర్తి వస్తాడు)

శే ష శా యి

ఏమి దివ్యసుందరవిగ్రహమోయి నీది!

లిం గ మూ ర్తి

(ఆయాసంతో) అబ్బ! ఊపిరాడ్డంలేదు. కాసిని నీళ్ళియ్యండిబాబూ!

వి రిం చి

కొంపదీసి మళ్ళీ చేబదులడుగుతాడుకాబోలు! నా మానాన్నే పోతాను. (వెళ్ళిపోతాడు)

లింగమూర్తి

మీ దర్శనం చేసుకుని యెన్నాళ్ళయింది. (శేషశాయితో) మీరూ యిక్కడే ఉన్నారా? ఏం గొప్పబుర్రండీ మీది. ఇవిగో ఈ నలభై పుచ్చుకోండి. ఇంకా మీకు ఎనభైనాలుగు బాకీ.

శేషశాయి

(వ్యాకులపడి, భుజాలాడించి) ఇదేదో మాయగా ఉంది. ఎక్కణ్ణుంచొచ్చింది యీసొమ్మంతా?

లింగమూర్తి

అట్టే, అట్టే! ఉస్. ఏఁవి యెంక. ఓచిత్రమైన విషయం జరిగింది. మొన్న పొద్దున్న కొంతమంది తెల్లదొరలొచ్చి నా భూఁవిలో పింగాణీ సామాన్లకి పనికొచ్చే మన్నేదో మంచి దుందని కనిపెట్టారు. (జయశ్రీతో) మీచేతిచలవ. ఇందండి మీరిచ్చిన పాతికరూపాయలు (డబ్బిస్తాడు) మిగిలింది తరవాత దఖలు చేసుకుంటాను. (మంచినీళ్లు తాగుతాడు) ఇంతకు మునుపే ఓచిన్నవాడు రైల్లో కనపడి అన్నాడు: "ఎక్కడో గొప్పగ్రంథం లో చదివాట్ట. పరిగెత్తే రైలుబళ్ళల్లోంచి గెంతెయ్యడం మంచిదే అని ఒక గొప్ప వేదాంతి ఉపదేశించాట్ట. "గెంతెయ్, దాంతో అన్నిచిక్కులూ తెగిపోతాయి" అరెరెరె, ఏం విలవైన సలహా అంటె! కొంచెం దాహాని కిప్పించండి.

శేషశాయి

ఆ తెల్ల దొరలెవరు?

లింగమూర్తి

భూఁవంతా ఇరవైనాలుగేళ్ళకి గుత్తకిచ్చేశాను. అదంతా విప్పి చెప్పడాని కిప్పుడు వ్యవధిలేదు. బాకీలన్నీ మెలిమెల్లిగా తీర్చుకొస్తాను. మళ్ళీ లక్ష్మివారంనాటికి కలుసుకుంటాను.

జ య శ్రీ

మేము రైలుకి వెళుతున్నాం. నేను సిమ్లాపోతున్నాను.

లిం గ మూ ర్తి

ఏఁవిటీ (ఆఁదోళనతో) ప్రయాణంవా? ఔనౌను. సామాన్లు, పెట్టెలూ, పరుపులూ. ఓహో, అదా సంగతి! (కన్నీళ్లతో) ఏఁబుద్ధిబలం ఆ తెల్లదొరలకి — సరే వెళ్లండి. శుభస్యశీఘ్రం. పెరుగుట విరుగుటకొరకే, పరిపూర్ణసుఖంబు లధిక బాధలకొరకే. ఈ ప్రాణి గుటుక్కుమన్నాడని మీకు కబురందితే నా పేరుచెప్పి ఒక్క నిట్టూర్పు విడవండి. అబ్బ, ఏండక్క. మా అమ్మాయి మిమ్మల్ని మరీమరీ అడిగానని చెప్పమంది. (వెళిపోతాడు)

జ య శ్రీ

ఇహ బయల్దేరొచ్చు. నా మనస్సులో రెండు కష్టాలు బాధిస్తున్నాయి. ఒకటి యీ వియ్యన్నసంగతి. (చేతిగడియారం చూచుకుని) ఇంకా అయిదునిమిషాలాగొచ్చు మనం.

అ రు ణ

వియ్యన్నని పొద్దుటే ఆసుపత్రికి పంపించారటమ్మా.

జ య శ్రీ

రెండోది యీ తరుణ యేఁవయిపోతుందాఅని. రోజూ ఒకటే వరసన అదనీ ఇదనీ యేదో పని కల్పించుకుని తిరుగుతూనే ఉండేది. ఇప్పుడేం చెయ్యడానికీ తోచక అల్లాడుతోంది. చిక్కి శల్యఁవైపోతోంది. (కాశ్మీషాగి) నీ పెళ్లి మాటేఁవిటి శాయీ! మీయిద్దరూ ఒక యింటివారయితే అంతకన్న కావలసిందేఁవిటి? మీయిద్దరూ కలిసి ఆ మాటేదో తేల్చుకోరేం? (అరుణ చెవిలో యేదో అంటుంది. అరుణ వెళిపోతుంది) నువ్వేంటేదాని

కీష్టం. నీకూ దానిమీద ఆలాగేమరి. ఎందుకీ ముభావం? నాకేం బోధపడకుండా ఉంది.

శే ష శా యి

నాకూ బోధపడడంలేదు. నాకేం అభ్యంతరంలేదు. మీరు తలుచుకుంటేనేగాని ఆమూడు ముళ్ళూ పడవు.

జ య శ్రీ

అయితే ఇహ లేనిదేం? ఇప్పుడే తరుణని పిలిపిస్తాను. తరుణా! వేగిరం ఇలా ఓమాటురా! (రాముణ్ని తీసుకునివెళిపోతుంది)

త రు ణ

(వచ్చిసామాన్లు పరీక్షిస్తూ) చిత్రం యెక్కడా కనిపించదు.

శే ష శా యి

ఏంవిటి వెతుకుతున్నావు.

త రు ణ

ఇప్పుడే యెక్కడో పెట్టాను. జ్ఞాపకంరాకుండాఉంది.

శే ష శా యి

తరుణా ! ఎక్కడికి ప్రయాణంవవుతున్నావు యివాళ?

త రు ణ

నేనా ? సేవాసదనానికి. అక్కడ నాకు కావలసినంత పని.

శే ష శా యి

ఓహో పట్నంలోనా ? (కాళ్ళేపాగి) అయితే యీ యింట్లో పనంతా పూర్తయిందన్నమాట.

త రు ణ

ఎక్కడేః మాయంవయిందిచెప్మా. పెట్టెలోగాని పెట్టేనా? (శేషశాయితో) ఆః ఇక్కడ పనంతా అయిపోయినట్లే. ఇంకేం తరవాయుంది.

శే ష శా యి

నేనూ వెళిపోతున్నాను, సొంతపనిమీద. బోలెడన్ని వ్యవహారాలున్నాయి. ఇక్కడన్నీ చక్కబెట్టుకోవడానికి శివయ్యని ఉంచిపోతున్నాను. శివయ్యకిప్పుడు నాదగ్గిర ఉద్యోగం.

త రు ణ

అలాగా.

శే ష శా యి

సరిగ్గా నిరుడీవేళకి కొంచెం చల్లబడింది. ఈయేడింకా వడగాలే తగ్గలేదు. ఇంకా 120 డిగ్రీలు యెండ.

త రు ణ

నాకు గమనంలేదు. (కాశ్మేపాగి) ధర్మామీటరు విరిగి పోయిందికూడాను.

("శాయిగారూ" అని పిలుపు)

శే ష శా యి

ఇదుగో వస్తున్నాను.

మెల్లిగా వెళిపోతాడు. తరుణ పక్కనున్న మూటపై తల ఆనించుకునికూర్చుంటుంది. రోదిస్తుంది. తలుపు తెరచుకుంటుంది. జయశ్రీ మెల్లిగా లోపలికొస్తుంది.

జ య శ్రీ

ఆహా! (కాశ్మేపాగి) ఇక బయల్దేరక తప్పదు.

త రు ణ

(యేడుపు మానేసి కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) వేళయిందమ్మా, నేనుకూడా సాయంకాలానికి చేరుకుంటాను, సేవాసదనానికి బండి తప్పిపోకుండావుంటే.

జ య శ్రీ

(గుమ్మందగ్గరికిపోయి) అరుణా! నీ ముస్తాబయినట్టేనా?

(అరుణ, విరించి, శివయ్య వస్తారు)

జయశ్రీ

అమ్మ, ఇంక ప్రయాణంకావచ్చు.

అరుణ

(ఆనందంతో) ప్ర-యా-ణం-కా-వ-చ్చు!

విరించి

మిత్రులారా! బంధువులారా! ఈ మందిరాన్ని శాశ్వతంగా విడిచిపెట్టి పోతున్నాంగదా! ఈ సమయంలో నా హృదయంలో పొంగిపోయే భావాలను పైకి వెళ్ళబోసుకోకుండా ఎలావుండగలను?

అరుణ

(వెంటనే) మొదలెట్టావూ మావయ్యా!

తరుణ

మావయ్యా! అవన్నీ తలచుకొని యేం లాభం?

విరించి

(విన్నవదనంతో) తురుపులన్నీపోయి పోశిముక్కలు మిగిలాయి. ఇక నేను నోరెత్తవలసిన పనిలేదు.

(అనంతం శేషశాయి వస్తారు.)

అనంతం

ఇంకా బయల్దేరరేం?

శేషశాయి

శివయ్యా! నాకో టిలా తే!

జయశ్రీ

ఒక్కక్షణం కూర్చుంటాను. ఈగోడలూ, కిటికీలూ కొత్తగా చూస్తున్నట్టుంది. ఎంతచూసినా తనివితీరలేదు.

విరించి

ఆ కిటికీ దగ్గిరే కూర్చుని చిన్నప్పుడు నేను నాన్న తల పాగా చుట్టుకొని పైకెళ్లడం చూస్తుండేవాణ్ణి.

జయశ్రీ

సామాన్లన్నీ బళ్లలో వేసినట్లేనా?

శేషశాయి

అన్నమాటే. (కోటుతొడుక్కుంటూ) శివయ్యా, ఇల్లంతా జాగర్తగా చూసుకో.

శివయ్య

చిత్తం.

జయశ్రీ

మనంవంతా వెళ్ళిపోతున్నాము. ఒక్కపురుగుకూడా యిక్కడుండదు.

శేషశాయి

బంగళాలు లేచిందాకా.

తరుణ

ఇవిగోనయ్యా! నీ భూతద్దాలూ ఈమూల కనబడ్డాయి.

అనంతం

అమ్మయ్య ! (కళ్లకుపెట్టుకుని) రండి పోదాం.

విరించి

రైలూ... స్టేషనూ — కోతమీాదకోత.

శేషశాయి

అంతా వచ్చేశారా ? ఎవరూ లోపల లేరుగద. తాళాలు వేసెయ్యాలి. పదండి పదండీ !

అరుణ

ఈ యింటితో రుణం తీరిపోయింది. ఇక్కడిబతుకింతతో సరి.

అ నం తం

పాతబతుక్కి భరతవాక్యం, కొత్తబతుక్కి నాంది !

(అరుణతో అనంతం వెళిపోతాడు. నలుమూలలా కలయజూసి తరుణ మెల్లిగా వెళిపోతుంది. రాముడూ వెళ్తాడు.)

శే ష శా యి

అందరికీ నమస్కారం. (వెళిపోతాడు)

(జయశ్రీ, విరించి మాత్రం ఉండిపోతారు.)

(ఇద్దరూ కంట తడిబెట్టుకుంటూరు.)

వి రిం చి

(కలవరపాటుతో) చెల్లీ, చెల్లీ!

జ య శ్రీ

నా సంపెంగతోట బంగారుపూలతోట. నాయవ్వనం, ఆనందం, అన్నిటితోనూ ఋణానుబంధం తెగిపోయింది.

అ రు ణ

(బయటనుంచి) అమ్మా!

అ నం తం

(ఆనందావేశాలతో) ఏయ్యే!

జ య శ్రీ

ఈ గోడలవంక, యీ కిటికీలవంక ఒక్క కడసారి చూపు! మాఅమ్మ యీ గదిలో ఇటూ అటూ మెసలుతూ ఉండేది.

అ రు ణ

అమ్మా!

అ నం తం

ఏయ్యే !

జ య శ్రీ

వచ్చే. (అంతా వెళ్ళిపోతారు.)

(రంగస్థలం ఖాళీగాఉంటుంది. తలుపులకి తాళాలు వేసిన చప్పుడూ, ఆతరవాతబళ్ళుకదలిన అలికిడీవినవస్తుంది. నిశ్శబ్దంగా ఉంటుంది. ఆప్రశాంతిలో యెక్కడో ఒక చెట్టును గొడ్డలితో నరికినట్లు, విషాదకరమయిన ధ్వని ఒక్కటే వినవస్తుంది. అడుగులసవ్వడి వినవస్తుంది. కుడివైపున గుమ్మంలో వియ్యన్న కనబడతాడు. గొంగడి కప్పుకునిఉంటాడు. అతనికి సుస్తీగాఉంది.)

వి య్యా న్న

(ముందు గుమ్మం దగ్గిరికివెళ్ళి తలుపులు కదిలించి) తా ళ ం యేశారు... అంతా యెళ్ళిపోనారు. (సోఫాలో కూర్చుంటాడు) నామాటే మరిశారు. ఏటిసేస్తాం. ఈడే కూకుంటా కూసింత సేపు. విరించిగోరు మందు లెత్తిగొల్లారో నేదో. (నిట్టూర్చి) నానాడలేను. కుర్రికారు! కుర్రికారు! (ఏదో గొణుక్కుంటాడు) ఉండీ లేనట్టయిపోనాది నాబతుకు. నాను సచ్చానో బతికానో (పడుకుంటాడు) కుసింత పండుకుంటాను. ముసిలితాతా! నీపనయిపోనాదోయ్! అ యి పో నా ది ! అ యి పో నా ది !

(చలనం లేకుండా పడుకుంటాడు.)

(...తెర...)

శ్రీ శ్రీ

చరమరాత్రి

(కథలు)

వరద

దరిద్రుడికథలు